Beboeres erfaringer med besøkshund på sykehjem.
-Et bidrag til trivsel.

Monica Lindblom Ramsøy
Diakonhjemmet Høgskole
Lovisenberg diakonale høgskole

Mastergradsoppgave i
helsetjenester til eldre

Antall ord: 21 174
01.12.2015

	Lovisenberg Deaconal University College Date 01.12.2015

Title: Residents experiences of visiting dogs in nursing homes. -A contribution to thrive.

ABSTRACT

Background

Facilitations to improve the life of residents in nursing homes, is an important task for the healthcare services. Animal-assisted interventions has shown promising results and are becoming more common in Norway.

Purpose

The purpose of the study is to illuminate in which ways lucid residents experience visiting dogs in nursing homes.

Theoretical basis

The theoretical basis is mainly found on theory from human and dog interaction and the thriving theory by Bergland suited for frail nursing home residents.

Method

A qualitative study with a descriptive and explorative design. Data was collected by observation in meetings with nine residents and visiting dogs. Semistructured qualitative interviews were conducted after the meetings.

Result

The companionship with the visiting dog emphases an expression of joy and equal understanding. The interaction led to an experience of the visiting dog as a meaningful activity, which contributed to thriving. The visiting dog led to reminiscence and gave an opportunity to see one’s life in perspective and shape a form of continuity. This was also a form of meaningful activity. To share memories also gave an opportunity to get to know other people. The visiting dog was experienced as a friendly dog whom the participants had good contact with, but it didn`t lead to a very close bond. The relation to the dog is important as the dog offers an active presence, which contributes to thriving in daily living. The visiting dogs can affect the people in the ward to interact with each other and this leads potentially to new relations between residents or with staff members, if it`s organized in a proper way. Positive relations towards other people in nursing homes can contribute to thriving.

Conclusion

Visiting dogs can contribute to thriving in nursing homes for lucid residents. The experience of equal interaction and joy is important for the activity as being perceived meaningful. The dog`s possibilities to interact with humans give them an advantage before many other activities. Reminiscence and life-story are of importance to lucid nursing home residents. With individual facilitation, it is possible to create and safeguard relations in a better way. The master thesis also suggest that the contributing aspects in the thriving theory cooperates in connection with visiting dogs.

Key words:

Thriving, nursing home, elderly, visiting dog & animal-assited interventions

	Lovisenberg diakonale høgskole Dato 01.12.2015

Tittel: Beboeres erfaringer med besøkshund på sykehjem. -Et bidrag til trivsel.

ABSTRAKT

Bakgrunn

Tilrettelegging for at beboere på sykehjem skal ha et godt liv, tilpasset individuelle interesser og ressurser, er en viktig oppgave for helsevesenet. Dyreassisterte intervensjoner har vist lovende resultater og blitt alt vanligere i Norge.

Hensikt

Hensikten med studien var å belyse på hvilke måter kognitivt velfungerende beboere erfarer møter med besøkshunder på sykehjem.

Teoretisk perspektiv

Empirien belyses med teori om samhandling mellom hund og menneske og trivselsteori utviklet for sårbare sykehjemsbeboere av Bergland.

Metode

Kvalitativ studie med et deskriptivt og eksplorerende design. Data er samlet inn gjennom observasjon i møter mellom besøkshunder og ni beboere med kvalitative semistrukturerte forskningsintervju etterpå.

Funn

Samværet med besøkshunden førte til en gjensidig glede og forståelse. Samhandlingen gjorde at besøkshunden ble erfart som en meningsfull aktivitet som bidro til trivsel. Erindring i forbindelse med besøkshundene var en form for meningsfull aktivitet. Minnene ga en mulighet til livsfortelling og derigjennom en mulighet til å bli kjent med andre. Besøkshunden oppleves av de fleste deltakerne som en vennlig hund de hadde god kontakt med uten at relasjonen var svært personlig. Relasjonen til besøkshunden var likevel viktig fordi den var en som var aktivt tilstede og ga et vennskap som bidro til trivsel i hverdagen. Besøkshunden kunne også føre menneskene i avdelingen sammen, slik at det var et potensiale til nye relasjoner mellom beboere eller med personalet, hvis det ble lagt til rette for det. Gode relasjoner til andre kan bidra til trivsel for beboerne.

Konklusjon

Besøkshunder kan føre til økt trivsel for kognitivt velfungerende beboere på sykehjem. Opplevelsen av gjensidig deltakelse og glede var viktig for at samværet oppleves som meningsfylt. Hundens evner til å samhandle med mennesket gir besøkshunder et fortrinn fremfor mange andre aktiviteter. Erindring og livsfortelling fremstår som viktig for kognitivt velfungerende beboere. Med individuell tilrettelegging kan potensialet for å skape relasjoner ivaretas på en bedre måte. Masterstudien antyder også at de omliggende faktorene i trivselsteorien samvirker i forbindelse med besøkshund.

Nøkkelord:

Trivsel, sykehjem, eldre, besøkshund & dyreassisterte intervensjoner

Forord

Arbeidet med masterstudien har vært interessant og lærerikt. Det er min forhåpning at studien kan gi inspirasjon i hverdagen på sykehjem og i arbeidet med å legge til rette for et meningsfylt og godt liv for beboerne. Trivsel trengs i hverdagen for alle levende skapninger, både to- og firbente, og sammen kan vi skape og oppleve gode stunder.

Mange har bidratt til masterstudien og fortjener en stort takk. Men uten dere deltakere hadde ikke denne masterstudien vært mulig! Tusen takk for at dere velvillig tok meg imot og delte deres tanker, opplevelser og erfaringer.

Underveis i arbeidet har jeg hatt fantastisk hjelp og veiledning fra min veileder Adelheid Hummelvoll Hillestad ved Lovisenberg diakonale høgskole. Du har inspirert meg og utfordret meg, vist en enorm tålmodighet og tiltro til arbeidet. Jeg er deg stor takk skyldig!

Et varmt takk også til hundeførerne og besøkshundene. Jeg er takknemlig for at dere ville dele deres kunnskaper og inkludere meg i besøkene. Så til helsepersonellet jeg møtt, dere viste en interesse og et engasjement som gitt meg energi og glede i arbeidet. Takk skal dere ha.

Så fortjener dere «tobente» i familien en hjertelig takk for oppmuntring og tålmodighet. Sist, men ikke minst, takk til «firfotingene» i mitt liv for at dere fikk meg ut i regn og sol og minnet meg på at det fortsatt finnes en verden utenfor skrivebordet.

Monica Lindblom Ramsøy

Innholdsfortegnelse

1. Innledning **1**
1.1 Bakgrunn for valg av tema **1**
1.2 Studiens hensikt og forskningsspørsmål **2**
1.3 Begrepsavklaringer **2**
1.4 Avgrensning **3**
1.5 Oppgavens oppbygning **3**

2 Litteraturgjennomgang **4**
2.1 Litteratursøk **4**
2.2 Kort historikk **4**
2.3 Dyreassisterte intervensjoner **5**
2.4 Forskning om menneske og hund innen helsevesenet **5**
2.4.1 Biofili-hypotesen 6
2.4.2 Fysiske fordeler 6
2.4.3 Kommunikasjon mellom hunder og mennesker 7
2.4.4 Tilknytning 7
2.4.5 Psykososial støtte 8
2.5 Kunnskapsstatus i feltet **10**

3 Teoretisk perspektiv **11**
3.1 Trivsel hos sårbare gamle på sykehjem **11**
3.2 Trivsel og bolig **13**
3.3 Fleksibel tilpasning **14**
3.4 Dyr som bidrag til å skape trivsel **14**

4 Design og metode **15**
4.1 Pilotstudie **15**
4.2 Utvalg **16**
4.2.1 Inklusjonskriterier 16
4.2.2 Rekruttering 17
4.2.3 Beskrivelse av felten & presentasjon av informantene 18
4.3 Datasamling **19**
4.3.1 Deltagende observasjon 20
4.3.2 Semistrukturerte kvalitative forskningsintervju 21
4.4 Dataanalyse **21**
4.4.1 Transkribering 21
4.4.2 Systematisk tekstkondensering 21
4.5 Etiske vurderinger **24**
4.6 Reliabilitet og validitet **26**
4.7 Metode kritikk **27**
4.7.1 Min forforståelse 27
4.7.2 Alternative fremgangsmåter 27
4.7.3 Utfordringer 28

5. Funn **29**
5.1 Samværet skaper stunder av gjensidig glede og forståelse. **29**
5.1.1 Fysisk kontakt og selskap. 29
5.1.2 Kommunikasjon mellom den gamle og besøkshunden. 30
5.2 Besøkshunden vekker minner som kan deles med andre. **31**
5.2.1 Minner fra livsløpet 31

5.2.2 Minner om seg selv som hundeeier. 32
5.3 Besøkshunden gir vennskap og mulighet for menneskerelasjoner. 34
5.3.1. Besøk av en venn 34
5.3.2 Sosialt samvær med andre i avdelingen. 35

6 Diskusjon 38
6.1 Besøkshundenes betydning for beboerne 38
6.1.1 Betydningen av velvære og deltagelse. 38
6.1.2 Trygg kommunikasjon bidrar til meningsfull aktivitet. 39
6.1.3 Mestring gir mening. 40
6.1.4 Erindring: Meningsfull aktivitet for kognitivt velfungerende beboere. 42
6.1.5 En mulighet til å sette ord på tap og sorg. 44
6.1.6 Å minnes alene 45
6.2 Besøkshunden skaper to- og firbente relasjoner 46
6.2.1 Besøksvenner 46
6.2.2 Muligheter til vennskap på sykehjem 47
6.2.3 Meningsfulle relasjoner bidrar til trivsel i hverdagen. 48
6.3 Trivsel 50
6.4 Besøkshund kan belyse hva personsentrert omsorg kan være 52

7 Konklusjon 53
7.1 Implikasjoner for praksis 55
7.2 Videre forskning 56

Litteratur 57

Vedlegg 65
Vedlegg 1 Litteratursøk 65
Vedlegg 2 NMBU 66
Vedlegg 3 Momenter å se etter under besøket med hund & fører 67
Vedlegg 4 Intervjuguide 68
Vedlegg 5 Godkjenning fra NSD 69
Vedlegg 6 Forespørsel om å rekruttere informanter 72
Vedlegg 7 Forespørsel om deltagelse og samtykke 73

1. Innledning

Tema for oppgaven er valgt ut i fra en interesse for det gode liv på sykehjem. Jeg er sykepleier med videreutdanning innen forebyggende og helsefremmende arbeid og mangeårig hundeeier. Min interesse for hunder på institusjon ble vekket i 2004 da jeg arbeidet ved en sykehjemsavdeling og så hvordan beboerne oppsøkte hunder som kom på besøk. Jeg begynte å fundere over på hvilke måter nærvær av dyr kan bidra til en god hverdag. Masterstudien har gitt meg en mulighet til å fordype meg i temaet. Jeg har valgt å bruke trivsel som begrep for det gode liv på sykehjem og trivselsteori fordi den tar utgangspunkt i sårbare sykehjemsbeboeres situasjon (Bergland, 2012; Bergland & Kirkevold, 2001). Masteroppgaven handler om kognitivt velfungerende sykehjemsbeboeres erfaringer med besøkshunder. Data ble samlet inn gjennom observasjon og semistrukturerte kvalitative intervjuer med ni beboere som fikk tilbud med besøkshunder.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Dagens sykehjem har en dobbel funksjon. Sykehjemmene skal fungere både som en helseinstitusjon der det gis kvalifisert helsehjelp og som et hjem, et sted å føle seg hjemme, leve og trives (Alvsvåg, 2008; Wyller, 2011; Ytrehus, 2013). Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at det i 2014 var 41 310 plasser i sykehjem i Norge, slik at det til enhver tid er mange som bor på sykehjem (SSB, 2015). Beboere på sykehjem har mange og sammensatte behov hvilket stiller krav til engasjement og faglig dyktighet hos personalet. Den enkelte beboer skal sikres mulighet til å ha en aktiv og meningsfylt tilværelse i fellesskap med andre (Helse- og omsorgstjenesteloven). Man ser også i offentlige føringer at det vektlegges en rett til et meningsfylt liv med et individuelt tilpasset tilbud som strekker seg utover medisinsk hjelp. I Forskrift om en verdig eldreomsorg, Verdighetsgarantien (HOD, 2011) skriver man i § 2 Tjenestens verdigrunnlag:

> De kommunale pleie- og omsorgstjenestene skal legge til rette for en eldreomsorg som sikrer den enkelte tjenestemottaker et verdig og så langt som mulig meningsfylt liv i samsvar med sine individuelle behov (HOD, 2011).

Omsorgstjenesten skal vektlegge helsefremmende aktiviteter der brukerne kan «oppleve meningsfulle hverdager på tross av sykdom og funksjonssvikt» (Meld. St.29 (2012-2013)). Den utviklingen vi ser i dag med et økt fokus på hva som bidrar til helse og livskvalitet kan tilskrives Aron Antonovsky som i slutten av 80-årene lanserte salutogenese som et

komplementært perspektiv til patogenese innen helsefagene. Sentralt hos Antonovsky står at tilværelsen gjøres sammenhengende gjennom at den blir begripelig, håndterbar og meningsfull (Antonovsky, 1991). Et ledd i god kvalitet er å tilby varierte aktiviteter med utgangspunkt i den enkeltes interesser og bakgrunn (Meld. St.29 (2012-2013)). Et salutogent perspektiv der man løfter frem individuelle ressurser hos beboerne vil bidra til en bedre omsorg også for sårbare gamle på institusjon (Westlund & Sjöberg, 2005). I Meld. St.29 (2012-2013), Morgendagens omsorg, påpekes det at undersøkelser tyder på at tjenestene til sykehjemsbeboere kommer til kort når det gjelder opplevelser og fellesskap. Et tiltak på sykehjem er besøksvenner med hund som kan bidra som miljøskapere (AntrozoologiSenteret, 2011).

Interessen for å holde hunder og andre dyr innen eldreomsorgen har vært økende (AntrozoologiSenteret, 2011) og mange innen helsevesenet har positive holdninger til hvordan dyr kan bidra til en bedre hverdag. I en kartleggingsstudie av dyr i Norske sykehjem svarte over 80 % av respondentene, i hovedsak ledere, at de mente at hund på sykehjem bedrer livskvaliteten for beboerne. 28 % av sykehjemmene hadde tilbud om kontakt med dyr (Myren, 2010). Temaet med besøkshund er derfor interessant og aktuelt.

1.2 Studiens hensikt og forskningsspørsmål

Hensikten med studien er å belyse på hvilke måter kognitivt velfungerende beboere erfarer møter med besøkshunder på sykehjem.

Følgende forskningsspørsmål ble formulert:

- Hvilken betydning har besøkshundene for beboerne?
- Hvilke former for relasjoner skaper en besøkshund?

1.3 Begrepsavklaringer

Beboere: I denne oppgaven er begrepet beboer anvendt som betegnelse for de som bor og mottar helsetjenester på sykehjemmene. Valget er tatt ut i fra at jeg undersøker subjektive betydninger av et tilbud som er tenkt å skulle bidra til et godt liv. Pasient kunne vært brukt, men i oppgaven er fokus på det friske hos deltakerne og ressurser de har. Jeg mener derfor at det er naturlig å bruke ordet beboer. Noen ganger blir også uttrykket «de gamle» brukt. Deltakerne er godt over 70 år slik at jeg velger å variere språkbruken på denne måten.

Besøkshundekvipasje: Referer til besøkshund og fører sammen. Ekvipasjene som deltok i studien er samtlige sertifiserte besøkshundekvipasjer. Dette innebærer at både hund og fører har fått opplæring og trening for sine oppgaver som besøksvenner på sykehjem.

1.4 Avgrensning

Utvalget består av kognitivt velfungerende beboere med samtykkekompetanse. Avdelingssykepleier vurderte deltakernes kognitive fungering og samtykkekompetanse. Jeg innhentet ikke helseopplysninger om informantene. En mild grad av kognitiv svikt kan derfor ikke helt utelukkes hos alle. Funnene kan ut i fra dette ikke overføres til personer med kognitiv svikt eller demenslidelser.

1.5 Oppgavens oppbygning

Etter innledningen i kapitel 1 med hensikt og forskningsspørsmål samt avgrensninger følger kapitel 2 som gir en litteraturgjennomgang. I kapitel 3 gis en presentasjon av det teoretiske rammeverket. Videre i kapitel 4 beskrives design og metode. Studien har et kvalitativt design og en induktiv tilnærming. Etiske vurderinger og kvalitetssikring blir presentert. Kapitelet innebefatter også metodekritikk. Kapitel 5 tar for seg masterstudiens funn slik de fremkommet i empirien og i kapitel 6 diskuteres funnene opp mot teori og relevant forskning. Jeg diskuterer også hvordan empirien viser at de omliggende faktorene i trivselsteorien samvirker i forhold til besøkshunden. I kapitel 7 gis så en avsluttende konklusjon og noen implikasjoner for praksis.

2 Litteraturgjennomgang

2.1 Litteratursøk

Jeg har søkt i flere databaser etter fagfellevurderte artikler om tilbud med besøkshund på sykehjem. Jeg gjorde innledningsvis et brett litteratursøk for å få en viss oversikt over hva som er blitt publisert innen området. Systematiske søk har deretter blitt gjentatt underveis for å etterstrebe at nye publikasjoner kunne vurderes. Under høsten 2013 valgte jeg ut sirka 30 artikler og frem til november 2015 har det tilkommet et titalls. I vedlegg 1 finner man en matrise over søkeord og avgrensninger. En begrensning i mine søk er at jeg har søkt etter engelsk og nordisk språklige artikler. En fransk og to tyske artikler kunne ut i fra leste abstrakts ha hatt relevans, men på grunn av manglende kunnskaper i fransk og vansker med å rekvirere de tyske ble de valgt vekk. Jeg fant at flere artikler var i flere databaser og ser at det refereres mye til enkelte forskere noe som kan tyde på at de er sentrale. For å kunne følge utviklingen av teori og finne gode referanser har jeg også valgt å foreta noen kjedesøk i nyere litteratur (Reinecker & Jørgensen, 2013). Utvalget var i utgangspunktet begrenset til de siste fem år. Jeg har valgt og også inkludere artikler av eldre dato som hatt relevans og ofte blir referert til av andre forskere. I tillegg er relevante bøker av nyere dato også inkludert. Mange studier er gjort der man ser på hvilket utbytte personer med demens har av hundeassisterte intervensjoner, jeg har valgt og også inkludere noen av disse studiene fordi at de kan ha en overføringsverdi.

2.2 Kort historikk

Hunden er beskrevet som det første dyret som ble domestisert for cirka 15 000 år siden (Walsh, 2009). En som tidlig så positive muligheter i kontakten med dyr innen helsevesenet var Florence Nightingale. Allerede i 1859 skrev hun, i Notes on Nursing, om hvordan et lite kjæledyr kunne være et utmerket godt selskap for den syke, spesielt for de med langvarige kroniske lidelser (Nightingale, 2013:133). Den moderne starten på å ta i bruk fordelene med dyr i helsevesenet tilskrives barnepsykologen Boris Levinson som på 60-talet begynte å bruke sin hund i forbindelse med psykoterapi behandling av barn. Han oppdaget at hunden bidro til en trygg atmosfære som underlettet behandlingen (Kruger & Serpell, 2010).

På enkelte sykehjem har dyr og hunder alltid forekommet, men da uformelt. Hvis man ser bort fra førerhunder var det først i 2008 at man i Sverige og Norge begynte å utdanne hunder og førere på høyskole- og universitetsnivå for å arbeide innen eldreomsorg og andre deler av helsevesenet (AntrozoologiSenteret, 2011; Höök, 2010). Historikken forteller at

forskningsfeltet er nytt sett i historisk perspektiv. I Norden har man først på 2000-tallet kommet aktivt i gang med implementering av evidensbaserte intervensjoner med dyr innen eldreomsorgen. I Meld. St.29 (2012-2013) fremholder man at det er behov for å tenke nytt og fremtidsrettet. Et av eksemplene i stortingsmeldingen er Livsglede for eldre som ble etablert i 2006 og er en nasjonal sertifiseringsordning med formål om å arbeide for at alle eldre skal ha en god og meningsfull hverdag. Livsglede sykehjem skal blant annet legge til rette for regelmessig kontakt med dyr, for eksempel besøkshund (Livsglede for eldre, 2013). Det finnes i dag også flere andre eksempler i Norge på tilbud der dyr spiller en sentral rolle for eksempel Grønn omsorg med dagsenter på gårdsbruk for personer med begynnende demens (Landbruks- og matdepartementet, 2015).

2.3 Dyreassisterte intervensjoner

Man skiller ofte mellom dyreassistert terapi og dyreassisterte aktiviteter. Det er noe forskjellig bruk av disse begrepene (Kruger & Serpell, 2010). Jeg vil bruke de definisjonene som er utarbeidet av AntrozoologiSenteret i Ås. Dyreassistert terapi (DAT), er en målrettet intervensjon med dyr som holder spesielle kriterier. Den ledes av høyskoleutdannet personell i en tverrfaglig behandlingsprosess. Målet kan være å fremme fysiske, psykiske eller sosiale funksjoner. DAT er tidsbegrenset, den skal dokumenteres og evalueres. Innen dyreassisterte aktiviteter (DAA) bidrar, i dette tilfellet hunden, som miljøskaper. Føreren kan være fagpersonell eller frivillig for eksempel besøksvenn. Tiltaket kan bidra sosialt, som motivasjon eller rekreasjon. Aktiviteten er ikke rettet mot et spesielt mål. Dyreassisterte intervensjoner (DAI) er et begrep som omfatter både DAT og DAA. Tilbudet med besøkshunder på sykehjem er innenfor DAA (AntrozoologiSenteret, 2011).

2.4 Forskning om menneske og hund innen helsevesenet

Tidlig forskning innen feltet har vært preget av variabel kvalitet og metodologiske svakheter. Dette er noe forskere i dag har bevissthet kring og aktivt arbeider for å forbedre. Forskerne Stern og Chur-Hansen har utarbeidet en guide som støtte for å oppnå god forskningskvalitet som jeg brukt når jeg valgt ut forskningsartikler og ved design av egen studie (Stern & Chur-Hansen, 2013).

2.4.1 Biofili-hypotesen

En ofte sitert forklaring til menneskers interesse for å samhandle med dyr er biofili-hypotesen (Kruger & Serpell, 2010). Vi har i følge hypotesen en genetisk betinget og medfødt potensiell interesse for dyr og natur. Denne interessen har utviklet seg gjennom generasjonene for å øke sjansene for overlevelse (Wilson, 1984).

2.4.2 Fysiske fordeler

Berøring kan være et savn for beboere på sykehjem og taktil stimulering ved kos med hund kan gi psykologiske effekter for eksempel trøst og trygghet. Man har også funnet andre fysiske fordeler (Beck-Friis, Strang & Beck-Friis, 2007). Flere forskere har gjennom kvantitative metoder kunnet påvise målbare forandringer ved samhandling med hunder. Odendaals forskning har vist at nivåene av «stresshormonet» cortisol går ned. Funnene viser også at nivåene av «lykke hormonet» oxytocin som gir lavere puls og blodtrykk og en følelse av velvære stiger. Effekten er størst om det er ens egen hund, men også samhandling med en annen vennlig hund gir effekt. Det er gjensidighet i reaksjonene mellom mennesker og hunder, der man kan se de samme effektene hos hunden. Effekten sies også vare kumulativ (Odendaal & Meintjes, 2003).

Studier viser til at bruk av hund kan fungere som en motivasjon til trening. For eksempel ved neglekt av en arm etter slag, kan den gamle ta i bruk mer av kroppen en han eller hun vanligvis gjør. Motoriske funksjoner som ikke blir benyttet i det daglige blir naturlig tatt i bruk. Dette er fordeler man for eksempel kan benytte under rehabilitering eller for å opprettholde funksjonsnivå (Nord, 2010; Velde, Cipriani & Fisher, 2005).

Fysisk aktivitet og hundehold har undersøkts i flere studier. Resultatene er ikke entydige, men det å eie en hund fører ikke nødvendigvis til at mennesket beveger seg mer. Kulturelle forskjeller kan ha betydning for hva man gjør sammen med hunden. For eksempel fant forskere at det å eie hund i den latinamerikanske befolkningen ikke var assosiert med å gå tur med hunden. De emosjonelle båndene var sterke, men hunden førte ikke til økt fysisk aktivitet (Baun & Johnson, 2010). I USA og Australia var det 60 % av den voksne befolkningen som gikk 160 minutter eller mer i uken sammen med sin hund (Christian, et al., 2013). Forskningen viser også til at alders forskjeller kan spille inn. I aldersgruppen 71-82 år var det 36 % av hundeeierne som gikk 150 minutter eller mer med hunden per uke. Blant de gamle

som gikk tur med hunden fremsto det som den fysiske aktiviteten forebygget funksjonssvikt (Thorpe, et al., 2006).

2.4.3 Kommunikasjon mellom hunder og mennesker

Det er funnet støtte innen forskningen for at både mennesket og hunden, parallelt, under evolusjonen har utviklet et felles apparat for kommunikasjon og forståelse (Hare, 2007). Egenskapene hos hunden er nedarvet og dermed finnes de allerede ved fødselen og gir hunden en spesiell evne til kommunikasjon med mennesker helt fra den er valp (Hare & Tomasello, 2005).

Det er vanlig at personer med en demenssykdom har språkproblemer og ofte blir vi som mennesker bedømt etter ferdigheter i verbal kommunikasjon. Hunden bedømmer en ikke og stiller ikke krav til verbal kommunikasjon (Nord, 2010). Verbalt språk blir ikke et problem i forhold til kommunikasjon med hunden. Haraway sier at «vi er skapninger som blir til i møte med andre levende vesener». Med «andre levende vesener» forstår Haraway dyr. Hun argumenterer for at mennesker har relasjoner til andre ikke menneskelige dyr og at det er muligheter til gjensidig glede uten et verbalt språk. Det avgjørende er at for eksempel hunden behandles med respekt og som en kamerat av mennesket (Haraway, 2008).

2.4.4 Tilknytning

Hunder har en evne til å forstå vår atferd. De tolker menneskers ansiktsuttrykk og kroppsspråk for se etter respons eller annen informasjon (Fine & Beck, 2010). Mange mennesker ser på hunden som et familiemedlem og del av hjemmet. Man snakker ofte om tilknytning da man ser til hvilken form for relasjon vi har til hunden, forskjellige forskere vektlegger litt forskjellige sider av tilknytningen men den er gjensidig, også hunden knytter seg til oss og interagerer i relasjonen. Både hunden og mennesket påvirker altså hverandre (Mills & Hall, 2014; Wells, 2009).

Russov har gjort en problematisering av relasjonen mellom menneske og hund. Relasjonen er gjensidig men ikke nødvendigvis symmetrisk, det moralske ansvaret for omsorgen ligger hos mennesket. Hun skiller mellom interaksjon og bånd. Der et bånd kjennetegnes av at relasjonen er mellom ett individ, hunden og mennesket skal gjenkjenne hverandre som individer. Relasjonen skal føre til økt trygghet og fortrolighet hos hunden og økt omsorg og

forståelse hos mennesket for hundens behov. Begge skal oppnå større grad av velvære (Russov, 2002).

Forskning har vist at sterk tilknytning til mennesker også er forbundet med sterk tilknytning til dyr. Hos mennesker med svak tilknytning til andre mennesker er ikke tilknytningen til dyr svakere. Det vil si at for enkelte mennesker er tilknytningen de har til dyr sterkere enn deres tilknytning til andre mennesker. Dyr oppfattes som helt ærlige. For mennesker som blitt sveket av andre mennesker kan det være lettere å føle trygghet sammen med for eksempel en hund (Zilcha-Mano, Mikulincer & Shaver, 2011). Dette kan gi en hund en god mulighet for tilknytning og relasjon til enkelte beboere som ikke så lett etablerer nære relasjoner til mennesker.

2.4.5 Psykososial støtte

Peter Strang har gjort en kvalitativ studie der han dybdeintervjuet 21 pasienter med en alvorlig kreftdiagnose om hvilken betydning hunden hadde i deres liv. Han fant at hundens evne til å gi psykososial støtte var viktig for deltakerne. Relasjonen bar preg av gemenskap, nærhet og betingelsesløs kjærlighet. Hunden var til å stole på og ga ikke informasjon videre. Den var et trygt individ å betro seg til (Beck-Friis et al., 2007).

Å flytte til sykehjem er en overgang til et nytt hjem som forandrer livet på mange måter og kan oppleves som et brudd i kontinuitet og føre til stress. Det er gjort flere studier om forskjellige måter å benytte dyr for å redusere ubehag og stress ved ulike former for terapi, behandling eller andre situasjoner som kan føre til stress. En hund er forutsigbar og skiller ikke mellom mennesker. Dette kan bidra til trygghet (Fine & Beck, 2010; Nordgren & Engström, 2014). Hunder kan gjennom å avlede og vise positive følelser, skape glede og virke som en buffer mot stress (Beck-Friis et al., 2007; Fine & Beck, 2010; Kruger & Serpell, 2010). Disse egenskapene er viktige og overførbare for eksempel til hverdagen for beboere på sykehjem. Forskning har vist at individuelle tilbud med DAA reduserer stress i større grad enn om DAA gis som et gruppetilbud (Friedmann, Son & Tsai, 2010).

En fordel som ofte blir nevnt er at en hund initierer til sosialkontakt (Fine & Beck, 2010). I en studie fra Japan der tilbud med besøkshund ble gitt til sykehjemsbeboere snakket beboerne mer sammen med hverandre og personellet (Kawamura, Niiyama & Niiyama, 2009). En canadisk studie med beboere i omsorgsboende med helsetjenester fant relativt liten

innvirkning på beboernes kommunikasjon med personalet, deltakerne var i alderen 63-95 år og hadde egne dyr. Empowerment og selvbilde ble påvirket på en positiv måte av dyreholdet. Her var katt det vanligste dyret (Dookie, 2013).

Forskning viser at besøk av hund gir positive humørforandringer hos beboere med demens på sykehjem. Bedring av depresjon og økt livskvalitet er funnet (Travers, Perkins, Rand, Bartlett & Morton, 2013). Redusert uro og aggressivitet, både verbalt og fysisk, og reduksjon i angst og økt sosial samhandling er også vist. Det var brukt kvantitative metoder, der det ikke var funnet signifikante forskjeller for alle variablene. Ofte vil populasjonen i studier av denne typen være små, det kan forklare noe av problemene med å få signifikante forskjeller. Baun og Johnson argumenterer for mer anvendelse av kvalitativ forskning (2010).

Forskning har også vist positive effekter blant personellet for eksempel mindre stress (Ormerod, 2005). Jeg finner det rimelig å anta at et lavere stressnivå hos personellet vil ha positive effekter for beboerne.

Hverdagen for beboere på sykehjem kan på mange måter være utfordrende og ensomhet er et problem blant beboerne som er beskrevet av flere forskere deriblant Slettebø (2008). Hun fant i en studie i Norge at beboerne følte seg trygge men ensomme på sykehjem. En studie viste at opplevelsen av ensomhet gikk ned hos sykehjemsbeboere som fikk DAI med hund. Intervensjonen ble gitt tre ganger i uken i 90 minutter under seks måneder. Interessen for å motta tilbud med DAI var større hos de som tidligere hadde hatt dyr enn bland de som ikke hadde hatt dyr. Likevel rapporterte respondentene i begge gruppene samme reduksjon i opplevd ensomhet (Vrbanac, et al., 2013).

Angst og depresjon forekommer hyppig hos beboere på sykehjem (Wyller, 2011). En norsk RCT-studie undersøkte effekten av kontakt med dyr på bondegård for mennesker med en psykisk lidelse. Intervensjonen pågikk i tolv uker og resultatene viste en signifikant bedring både når det gjaldt angst og depresjon i intervensjonsgruppen seks måneder etter at intervensjonen var avsluttet. Deltakerne var i alderen 18-58 år (Berget, Ekeberg, Pedersen & Braastad, 2011). Noen plasser i Norge er det et tilbud med mindre gårdsdyr slik som kaniner og høner på sykehjem (Dolonen, 2009; NRK Østfold, 2014).

2.5 Kunnskapsstatus i feltet

Selv om hunden er det dyr som først ble domestisert og det siden lenge vært hevdet at hunden har en positiv innvirkning på mennesket er bruken av DAI innen eldreomsorgen i Norge av nyere dato. Forskning har vist at hunder kan bidra på mange forskjellige områder, for eksempel ved trening og andre former for fysisk aktivitet som kan bidra til bedre helse og muligens forebygge sykdom. Systematisk forskning om samhandling mellom hunder og mennesker som bor på sykehjem har ofte sett på effekter av intervensjoner til personer med demens der målet ofte har vært å redusere negativ atferd hos beboerne. Hundens ikke fordømmende atferd som ikke gjør forskjell mellom mennesker blir ofte fremholdt som en positiv egenskap som gir hunden gode muligheter til kommunikasjon og samhandling. Muligheten hunden gir til psykososial støtte fremstår også som viktig for mennesker. Det er vist at hunder reduserer stress og kan bidra til å bedre sosiale interaksjoner mellom sykehjemsbeboere. DAT til personer med depresjon har gitt lovende resultat også noe tid etter at intervensjonen var avsluttet.

Det er gjort forholdsvis lite kvalitativ forskning på beboeres egne erfaringer med besøkshund. Jeg fant noen få artikler fra utlandet som har en kvalitativ ansats og der informantene er kognitivt velfungerende beboere på eldreboende. Forutsetningene er til dels forskjellige mellom land som USA, Japan og Norge. Derfor er denne oppgaven et bidrag til å belyse på hvilke måter kognitivt velfungerende beboere erfarer møter med besøkshund i deres hverdag på norske sykehjem.

3 Teoretisk perspektiv

I dette kapitelet presenteres et teoretisk rammeverk som kan bidra til å belyse viktige sider ved det å skulle bo og trives på sykehjem.

3.1 Trivsel hos sårbare gamle på sykehjem

Begrepet livskvalitet blir ofte brukt i forskning, men det dekker et vidt område og fanger bare delvis opp de utfordringene sårbare gamle som bor på institusjon har. Jeg har derfor valgt å støtte meg til Bergland som i sin doktorgrad har utarbeidet en trivselsteori som passer bedre for denne gruppen. Teorien tar utgangspunkt i sykehjemsbeboernes perspektiv og hva som bidrar positivt til trivsel. Trivselsteorien er egnet i en stabil fase hos beboeren og passer ikke så godt i en terminal fase (Bergland & Kirkevold, 2001). Teorien er relevant ut i fra deltakerne i masterstudiens situasjon

Trivsel er et resultat av et individuelt tilpasset samspill mellom beboeren, de mellommenneskelige relasjonene og det fysiske miljøet. Trivsel blir sett på både som en følelsesmessig tilstand og en prosess for vekst og utvikling. Funnene har utfordret tidligere litteratur og forskning gjennom å vise at beboerne tar en aktiv rolle i det å skulle trives på sykehjem (Bergland & Kirkevold, 2006).

Figur 1 Trivsel (Bergland, et al., 2013).

Bergland fant at innstillingen til å bo på sykehjem hadde mest å si for om deltakerne trivdes. Deltakerne hadde tre forskjellige innstillinger til trivselen, en var å trives. Disse beboerne hadde tilpasset sine mål til det å bo på sykehjem. Deltakerne beskrev sykehjemmet som sitt hjem, men et annet slags hjem enn det de hadde hatt før. De som trivdes hadde endret sin oppfatning av trivsel. De hadde kommet frem til den konklusjonen at de trengte den hjelpen de kunne få på sykehjemmet og at sykehjemmet var det beste stedet å være på nå. Deltakerne som trivdes hadde tatt et aktivt beslutt om å trives og «gjøre det beste ut av situasjonen». Den andre innstillingen til å trives hos deltakerne var ambivalent, disse hadde fortsatt et håp om å kunne flytte hjem. De hadde ikke helt og fullt avfunnet seg med at de var avhengige av den hjelp de mottok på sykehjemmet. Den tredje innstillingen var og ikke trives. Av studiens 26 deltakere var det bare en som hadde den siste innstillingen, vedkommende så på sykehjemmet som et fremmed sted der det var umulig å slå seg til ro og trives (Bergland & Kirkevold, 2006).

Kvaliteten på omsorgen og personalet hadde også stor betydning. Dårlig kvalitet på personalet og pleien kunne undergrave muligheten for trivsel. For de som var ambivalente til å trives eller ikke trivdes førte ikke god pleie eller dyktig personal til trivsel men gjorde dagene lettere (Bergland & Kirkevold, 2006).

Bergland tar også frem fem tilleggsaspekter eller omliggende faktorer som bidrar, men ikke alene fører til trivsel. Disse er: Gode relasjoner til andre beboere, deltagelse i meningsfulle aktiviteter, muligheter til å komme seg ut av avdelingen eller sykehjemmet, gode relasjoner til familien samt hyggelige omgivelser (Bergland & Kirkevold, 2006).

Bergland fant at beboere har forskjellige relasjoner til personalet og at det var større variasjon i relasjonene enn det tidligere litteratur har vist. For noen er nære relasjoner forbundet med trivsel mens dette ikke er tilfelle for andre. De ønsket en vennlig og verdig omsorg men ikke for personlig relasjon. Enkelte hadde også mer distanserte relasjoner til personalet og trivdes uansett. Enkelte hadde personlige relasjoner til personalet, men var likevel ikke blant de som trivdes. De flest beboerne overlot til personalet å ta initiativ til å etablere kontakt. Følelsesmessig støtte er viktig og for noen utgjorde personalet denne nære relasjonen, mens andre fikk denne støtten hos andre mennesker (Bergland & Kirkevold, 2005).

Samme forsker har også sett at det er forskjellige ønsker og forventninger til det å ha nære personlige relasjoner til andre beboere. Det er heller ikke viktig for alle å ha den typen av relasjoner i avdelingen for å trives, men noen av deltakerne som trivdes ytret et ønske om å kunne etablere relasjoner til medbeboere. Bergland fant at relasjoner mellom kognitivt velfungerende beboere er begrensede og vanskelige å etablere. Immobilitet, nedsatt hørsel, talevansker, demenssykdom eller forvirringstilstander hos andre beboere på samme avdeling gjorde at de kognitivt klare beboerne ikke ønsket kontakt. For å bidra til trivsel må relasjonene oppleves som meningsfulle, men også faktorer i miljøet innvirker slik som bakgrunnsstøy og uskrevne regler for hva man snakker om. Personalet har en viktig funksjon som tilretteleggere for at beboere skal kunne etablere meningsfulle relasjoner til medbeboere (Bergland & Kirkevold, 2008).

Berglands trivselsteori gir et verktøy til å forstå trivsel utefra sårbare gamle på sykehjem. Jeg oppfatter denne teorien som helhetlig og den gir rom for individuelle forskjeller mellom de gamle. Andre forskere har utviklet teorier for mer spesifikke områder som kan innvirke på trivsel.

3.2 Trivsel og bolig

Møller og Knudstrup (2008) presenterer også en modell for trivsel der tolv omliggende faktorer som for eksempel hjelpemidler, ernæring, personale, trening, og bolig filtreres gjennom den gamles «habitus» (personlighet, funksjons- og mestringsevner). Forskjellige faktorer har forskjellig betydning for det enkelte menneske. Kjernen utgjøres av trivsel, samtidig settes modellen i en samfunnsmessig kontekst, der lovgivning, økonomi og politikk spiller inn. Slik jeg oppfatter denne modellen har den sine begrensninger i forhold til enkeltmenneskets hverdagsliv og trivsel på sykehjem. De har ikke, slik som Bergland, visst hvilke faktorer som har størst betydning for beboerne. Møller og Knudstrups modell har vært brukt til å kartlegge hvordan boformer for sårbare gamle bør utformes for å ivareta balansen mellom institusjon og hjem (Mortensen, Vedstesen, Møller, & Knudstrup, 2007). Modellen har også flere likheter med Berglands teori. Man fant at den fysiske utformingen av boligen påvirker de gamles muligheter til å møte andre og delta i aktiviteter slik de selv ønsker. I en dansk studie fant man at det var et fåtall av respondentene som hadde etablert nye vennskap til andre beboere på sykehjemmene, til dels grunnet hindringer i å kunne forflytte seg. Når beboerne var i stand til forflytting hadde det en positiv innvirkning på tilhørigheten til

sykehjemmet og dermed trivselen. Utformingen av det fysiske miljøet bidro til trivsel. Man fant også at større enheter økte sjansene for å møte medbeboere som man ønsket å ha kontakt med. Demenslidelse utgjorde også et skille slik at de kognitivt frisk ikke ønsket omgang, samtidig som de strevde med å finne andre kognitivt friske å omgås med (Mortensen, et al., 2007).

3.3 Fleksibel tilpasning

Hvordan den enkelte tar valg for å trives varierer ut i fra de muligheter den enkelte har. På sykehjem har beboerne begrensede muligheter til å påvirke omgivelsene, slik at det kan være vanskelig å forandre situasjonen gjennom assimilering. Dette gjør at de gjennom akkommodering velger å nedjustere sine mål til hva som er mulig å oppnå for å opprettholde trivselen. En kombinasjon av tilnærmingene i form av fleksibel tilpasning vil være gunstig for den eldre og kunne motvirke blant annet depresjon (Brandstädter, 2009). Petersen oppfatter trivsel som en dynamisk selvutviklede samspillsprosess, der forventningene den enkelte har til om målene kan oppnås har betydning for trivselen. «Trivsel er at handle, så man får det, man gerne vil have, samtidig med at man fravelger det, man ikke kan få» (Petersen, 1995:24).

3.4 Dyr som bidrag til å skape trivsel

Forskerne Haight, Barba, Tesh & Courts lanserte i 2002 en teori om trivsel som bygger på sykepleieteorien «Failure to thrive». Det er en helhetlig teori med et livsløpsperspektiv, slik at den omfatter alle aldre. Trivsel oppnås gjennom en kontinuerlig interaksjon med den menneskelige omgivelsen og den fysiske og økologiske omgivelsen, herunder dyr og natur. Trivsel fører til fysisk, psykisk og sosial resiliens og vekst. Man mener at personen ikke kan løsrives fra sin historie og at trivsel må ses i lys av den (Haight, et al, 2002). Livshistorien blir her mer fremtredende, slik jeg oppfatter det, enn i trivselsteorien til Bergland.

The Eden Alternativ er et sykehjems tilbud med opprinnelse i New York. Tilbudet bygger på teori om at biologisk mangfold er bra for mennesker og andre levende skapninger. Dyr har en sentral rolle, det er for eksempel anbefalt en hund for hver 20-40 beboer, men også fastboende katter, fugler og akvariefisk er representert. De fysiske omgivelsene er tilrettelagte med planter inne og hage ute. Man inviterer barn og etterstreber kontakt med lokalsamfunnet. Barba argumenterer ut i fra trivsel i et livsløps perspektiv for at konseptet vil bidra til bedre livskvalitet og trivsel både for beboere og ansatte (Barba, Tesh & Courts, 2002).

4 Design og metode

I det følgende beskrives framgangsmåten i masterstudien. Ut i fra studiens hensikt er en kvalitativ tilnærming valgt for å belyse de gamles erfaringer med fenomenet besøkshund slik det fremstår i deres livsverden. Kvalitativ metode bygger på teorier om fenomenologi og hermeneutikk og gir rikelige og detaljerte data fra et mindre utvalg slik at mangfold og nyanser lettere lar seg presentere (Johannesen, Tufte & Christoffersen, 2010; Thagaard, 2009). Dette var hensiktsmessig for å kunne svare på mine forskningsspørsmål. Målet var å få frem forståelse snarere enn forklaringer (Malterud, 2011). Det var også rimelig å anta at betydningen besøkshunder hadde og relasjoner de skapte varierte mellom deltakerne. Fleksibiliteten ved kvalitativ metode var derfor en fordel, den åpnet opp for å finne flere nyanser.

Kvalitative metoder omfatter et spekter av strategier for systematikk ved innsamling, organisering og tolkning av tekst. Masterstudien har et design som både er deskriptivt, der formålet var å beskrive hvordan deltakerne erfarte tilbudet med besøkshunden i forhold til det annen forskning har vist og samtidig eksplorativt for å eventuelt kunne utforske nye sider ved fenomenet besøkshund og hvilken betydning den har (Johannesen et al., 2010).

For å forberede meg teoretisk gjennomførte jeg høsten 2013 et introduksjonskurs i dyreassisterte intervensjoner ved AntrozoologiSenteret ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, NMBU (vedlegg 2). Det ga meg inspirasjon, verdifull innsikt og bakgrunnskunnskap om dyr og menneske samhandling, antrozoologi. Underveis i arbeidet med masteroppgaven førte jeg også en prosjektlogg der jeg fortløpende noterte hvordan jeg gikk frem og valg som ble tatt.

4.1 Pilotstudie

Før arbeidet med observasjon og intervjuer med deltakere skulle starte ville jeg delta i DAA med besøkshund slik at jeg fikk et praktisk utgangspunkt fra felten. Jeg kontaktet et dagsenter som hadde tilbud med en sertifisert besøkshundekvipasje. Det førte til at jeg i september 2013 fikk en verdifull mulighet til innblikk i tilbudet. Min deltagelse var på forhånd avklart med ledelsen ved senteret. I januar 2014 fikk jeg gjennom samme dagsenter på nytt mulighet til å delta og få innspill til intervjuguiden fra noen av senterets brukere og hundeføreren. Dette var

til god hjelp både i forhold til formulering av spørsmål og min rolle og grad av deltagelse under besøkene.

Ut i fra oppgavens problemstilling og mine erfaringer på dagsenteret valgte jeg et design som kombinerte deltagende observasjon og semistrukturert intervju. Etter deltagelsen utviklet jeg en observasjons protokoll og en intervjuguide til støtte under mine møter med deltakerne i studien (vedlegg 3 & 4). Observasjonene på dagsenteret gjorde at jeg valgte å sitte sammen med brukerne samtidig som jeg forholdt meg mere passiv til besøkshunden og føreren mens besøket foregikk. Jeg valgte å kommunisere med hundeføreren og hunden, føre og etter besøkene. Pilotstudien lærte meg at brukerne ikke hadde noen problemer med at jeg var tilstede i en rolle som masterstudent med et ønske om å få belyst deres erfaringer av besøkshunden. Min deltagelse på dagsenteret viste også at hvilke ord man anvender har stor betydning, for eksempel forskjeller og likheter mellom hunder man har hatt selv og besøkshunden. Dette viste et behov for nøyaktighet i forhold til hvilken hund man snakket om. Bruk av ord og formuleringer kan være generasjons avhengige (Kirkevold & Bergland, 2007). Jeg har vært oppmerksomhet på dette under studien

4.2 Utvalg

4.2.1 Inklusjonskriterier

Jeg foretok en strategisk utvelgelse av informanter (Johannessen, et al., 2010). Det var hensiktsmessig å inkludere kognitivt velfungerende sykehjemsbeboere i alderen fra 65 år og oppover. Den enkelte skulle ha samtykkekompetanse vurdert av avdelingssykepleier og kunne kommunisere verbalt, samt huske at man truffet ekvipasjen tidligere. Jeg ønsket i utgangspunktet minst seks deltakere og en til et prøvemøte med observasjon og intervju. Jeg antok at antallet ville gi meg tilstrekkelig med data, samtidig som det ikke skulle være for stort for at jeg skulle kunne «gjennomføre dyptpløyende analyser» (Thagaard, 2009:60).

Utvalget består av 9 informanter. Det kan være utfordrende å finne et eksakt antall informanter i kvalitativ forskning, spesielt hvis deltakerne er sårbare og kan ha vansker for å gi fyldige beskrivelser. Jeg inkluderte prøvedeltakeren fordi at vedkommende ga et viktig bidrag til studien. Ytterliggere to informanter var tilgjengelige og ønsket å delta, de ble derfor inkludert for å få kunne bidra med mere data.

Samtlige deltakere var av Nordisk herkomst. Forholdet til hunder er også avhengig av kulturell bakgrunn og eventuelle kulturforskjeller vil ikke komme frem i masterstudien (Baun & Johnson, 2010).

Variasjon i utvalget er ikke nødvendigvis en fordel i kvalitativ forskning. I denne studien synes jeg det likevel er en styrke fordi variasjonsbredden ga en mulighet til å beskrive flere nyanser av erfaringer med besøkshundekvipasjene. Det ga også en antydning om at de som får og ønsker tilbud med besøkshund er en variert populasjon på sykehjem. Alderen var fra 74-91 år. Det skulle vise seg at jeg fikk representert begge kjønn, tidligere hundeeiere og noen som ikke hadde hatt hund i voksen alder. De gamle hadde forskjellig botid på sykehjemmene, fra seks måneder til godt og vel tre år. Samtlige deltakere hadde hatt møter med besøkshunder mer enn tre måneder.

4.2.2 Rekruttering

Jeg tok kontakt med virksomhetsleder eller institusjonssjef ved flere sykehjem på det sentrale østlandsområdet med forespørsel om å rekruttere informanter. Rekruteringen foregikk i perioden medio februar til mai 2014. Jeg underskrev også taushetserklæring ved institusjonene. Beboerne ble forespurt om deltagelse av avdelingens personell etter at ledelsen ga sitt samtykke til studien og samtykke kompetansen hadde blitt avklart av avdelingssykepleier. Når den enkelte beboer hadde gitt sitt samtykke tok jeg personlig kontakt for å avtale et møte for observasjon og intervju og gi mulighet til å stille spørsmål slik at informasjon og samtykke ble gitt både muntlig og skriftlig. Jeg tok også kontakt med de ulike hundeførerne som samtlige var positive til studien. Fire sertifiserte ekvipasjer deltok i masterstudien og ytterliggere ett i pilotstudien.

Jeg hadde regnet med å bruke noe tid på å finne deltakere og gjennomføre møtene fordi at både den gamle og ekvipasjen måtte være i form og tilstede i avdelingen. Besøkshund tilbudet ble oftere gitt spesifikt til personer med demens på de sykehjem jeg tok kontakt med, slik at det tok noe tid å finne deltakere. Jeg kontaktet 12 sykehjem hvor av åtte hadde tilbud med besøkshund og fire av de åtte hadde mulige aktuelle deltakere.

Ingen valgte å trekke seg underveis i masterstudien, temaet med besøkshund kan ha bidratt til dette. Temaet var i liten grad utfordrende eller følsomt for den enkelte.

4.2.3 Beskrivelse av felten & presentasjon av informantene

Et av sykehjemmene befant seg i en stor by, et i en mindre by og to i lokalsamfunn uten bystatus fordelt på fire kommuner og tre fylker. Avdelingene hadde forskjellig størrelse og utforming. Alle deltakere bortsett fra en hadde enerom. Jeg opplevde at mine henvendelser ble mottatt med velvillighet, og på samtlige sykehjem var ledelsen og det personalet jeg møtte positive til tilbudet med besøkshund.

Hundeførerne var informert på forhånd om min deltagelse og ved det enkelte besøk presenterte jeg meg først for beboerne og møtte siden ekvipasjene sammen med beboerne slik at jeg kunne gli in i møtet på en naturlig måte. Flere beboere på avdelingene lurte på hvem jeg var, hvor jeg kom ifra og hva jeg drev med. Mange ga uttrykk for at de mente temaet med besøkshund og trivsel på sykehjem var spennende slik at det ble lett å få kontakt.

Når besøkshundene ankom avdelingen sammen med førerne var det vanlig at de ble tatt imot av personalet på vakt. Flere pårørende var også innom avdelingene når datasamlingen pågikk, det var ektefeller, barn og barnebarn som også var meget positive tilbudet med besøkshund. Hundeførerne ga uttrykk for at det var en givende oppgave de hadde og de opplevde at besøkene ble satt pris på, både av beboere og personale.

Under mine observasjoner la jeg merke til at det på dagligstuer og fellesrom var mange beboere og ansatte som ønsket kontakt med hunden. Tilbudet med besøkshund ble gitt ukentlig eller hver fjortende dag på de fire sykehjemmene. Hvem av beboerne som deltok varierte noe fra gang til gang. Hundeførerne hadde opparbeidet kjennskap til hvem som satt ekstra stor pris på et besøk og noen ganger spurte man etter vedkommende hvis man ikke så dem ute i avdelingen. For enkelte av beboerne valgte man å gå in på den gamles rom, mens det for andre igjen ble et møte på et fellesrom slik som dagligstuen. Noen beboere syntes å foretrekke å se på hunden fra litt avstand, mens andre tok aktiv kontakt og lokket på hunden gjennom både ord og gester.

Hundene som deltok under besøkene var av ulike raser og typer og ble hold i bånd slik at hundeføreren styrte hvem hunden gikk til. Hundens størrelse ga forskjellige muligheter. En liten hund kunne bli lagt i fanget mens en stor kunne legge snuten opp i stolen der den gamle satt. Hundeførerne hadde selv med godbiter som var tilpasset til deres hund og som de gamle som ønsket kunne få gi. Dette var meget populært blant deltakerne. Hundeførerne tilpasset

besøkene til den gamles situasjon. Dette er en presentasjon av felten der datamaterialet ble samlet in, min forhåpningen er at den kan fungere som et bakteppe for resultat fremstillingen.

Alle deltakerne hadde levd store deler av livet med dyr omkring seg og de var alle glad i forskjellige dyr. Ingen hadde drevet med hunder på profesjonell basis og bortsett fra to hadde de hatt egne hunder som en interesse i voksen alder. Samtlige deltakere, bortsett fra en, ga uttrykk for at de trivdes på sykehjemmet. Den som ikke trivdes så ikke på sykehjemmet som et hjem uten et sted der man fikk hjelp til å bli frisk nok slik at man kunne komme hjem.

I tabell 1 gis en oversikt over deltakere og møter under datasamlingen.

Tabell 1

	Alder	Sivilstand	Hundeeier i voksen alder	Besøkshund individuelt ved datasamling	Besøkshund gruppe ved datasamling	Mottar ellers tilbud både individuelt & i gruppe	Besøkt uten hund tilstede
Rut	82	enke	ja		X	X	
Aksel	80	enkemann	ja		X	X	
Harald	86	enkemann	ja	X			
Sonja	74	enke	ja	X	X	X	
Leif	81	enkemann	nei	X			
Olaug	86	gift	ja	X			X
Kåre	80	enkemann	ja			*	X
Anna	91	gift	nei	X		X	X
Knut	88	gift	ja	X		X	

*Kåre som jeg møtte uten besøkshunden tilstede mottok et individuelt tilbud da han hadde besøkshund.

4.3 Datasamling

Datasamlingen foregikk i perioden mars til og med juni 2014 og ble samlet inn i tolv møter, hvor det i ni av møtene var besøkshund tilstede. Jeg deltok i et møte med besøkshunden og føreren og hadde en samtale i form av en semistrukturert intervju i etterkant av observasjonen. Hos tre deltakere hadde jeg to møter og samtaler. Den enkeltes dagsform og ønsker avgjorde når vi møttes. Å ha mulighet til å møte deltakerne igjen var en fordel fordi at deltakerne da fikk en mulighet til å reflektere over besøkshunden over noe tid, samtidig fikk jeg en mulighet til å kunne spørre om ting som var interessante eller uklare. Dette kan gjøre det lettere for

sårbare gamle til å i delta i en studie (Kirkevold & Bergland, 2007). Hvert møte varte mellom 30 til 60 minutter. Jeg hadde satt av god tid og begrenset meg til et møte per dag slik at jeg fikk forberedt meg godt og kunne ha fullt fokus på den enkelte. Tre deltakere møtte besøkshunden i gruppe og seks deltakere fikk tilbudet individuelt under datasamlingen. En deltaker fikk intervensjonen på begge måter. En annen deltaker mottok ikke besøk av hund under feltperioden, men jeg har likevel valgt å inkludere det deltakeren formidlet om sine opplevelser i ventetiden på et hundebesøk.

Jeg tok opp intervjuene med en diktafon av typen Olympus VN-731PC. Lydopptakene ble lagret på kryptert ekstern harddisk oppbevart i låst safe inntil studien fullførts. Jeg demonstrerte diktafonen da jeg innhentet muntlig samtykke til deltagelse og den affiserte ikke deltakerne under intervjuene. Bruken av diktafon fungerte bra og ble et godt verktøy for meg.

Sykehjemmene ble besøkt på forskjellig tider alt etter når tilbudet ble gitt. Dette førte til noen variasjoner av aktivitet i avdelingene. Aktivitetsnivået i avdelingen så ikke ut til å påvirke deltakerne eller besøkshundene. De deltok i samværet uten å ta notis om det som foregikk rundt omkring.

4.3.1 Deltagende observasjon

Hensikten med å bruke observasjon var å få et mer helhetlig bilde av tilbudet knyttet til relasjoner og samhandling. Dette tar også Johannesen et al. (2010) frem som en fordel ved observasjon. Målet var å påvirke situasjonen så lite som mulig. Jeg samhandlet ikke med hunden bortsett fra ved hilsning. Dette ble gjort for å ikke påvirke interaksjonen mellom besøkshunden og deltakeren. Gjennom observasjon fikk jeg en mulighet til å notere ikke verbale uttrykk, så som mimikk, ro, aktivitet og beboernes omgang med hunden samtidig som det forgikk. Jeg noterte også ned noen stikkord om hundenes atferd under møtene, for eksempel samspill, aktivitets nivå og dempende signaler, som en støtte for min hukommelse. Intervjuene ble foretatt på beboernes rom eller en annen adskilt plass. Etter møtene fant jeg meg et rolig sted i avdelingen der jeg kunne komplettere notatene, for å skrive ned en mer sammenhengende historie når jeg kom hjem.

Noen spørsmål underveis i observasjonen bidro også til at jeg fikk etablert en kontakt med beboeren. Dette lettet kommunikasjonen i etterfølgende intervju og ga en opplevelse å snakke sammen om. Jeg erfarte at observasjonene utgjorde en viktig del av datasamlingen og min

kunnskapsutvikling. Observasjonene gjorde at jeg fikk belyst oppgavens forskningsspørsmål ut i fra en form for felles opplevelse med deltakerne som var gunstig også for intervjuene i etterkant.

4.3.2 Semistrukturerte kvalitative forskningsintervju

Jeg ønsket semistrukturerte kvalitative forskningsintervju med en samtalepreget form med deltakerne, slik at vi sammen kunne rekonstruere hendelser fra møtet med besøkshunden og samtale om det som hadde skjedd. Intervjuguiden fungerte som en støtte der temaer og rekkefølge fikk variere mellom møtene, samtidig som den sikret at enkelte temaer likevel inngikk. En fordel med en semistrukturerte intervju var at deltakerne selv kunne bringe temaer på banen som jeg ikke tenkt på. Det var en klar fordel i likhet med at det ga meg en god mulighet til å stille oppfølgende spørsmål. Dette er fordeler flere nevnt (Johannesen et al., 2010 & Thagaard, 2009).

4.4 Dataanalyse

For å få en oversikt over datamaterialet slik at det kunne organiseres, fortolkes og sammenfattes valgte jeg systematisk tekstkondensering modifisert av Malterud. Analysemetoden er empirinær og bygger på Giorgis fenomenologiske analyse og er egnet til å utforske menneskers livsverden (Malterud, 2011).

4.4.1 Transkribering

Observasjoner og opptak ble transkribert fortløpende. Jeg transkriberte lydopptakene ordrett og merket pauser, ironi og nøling i transkripsjonene. Analyse og datasamling pågikk på denne måten til dels parallelt. En fordel med dette var at jeg kunne dra lærdom av nye innsikter og kunnskaper jeg fikk underveis. Totalt utgjorde data materiellet 98 sider med linjeavstand 1.15 og skriftstørrelse 12.

4.4.2 Systematisk tekstkondensering

Systematisk tekstkondensering modifisert av Malterud er en eksplorerende, deskriptiv og databasert analysemetode, slik at den passer godt til foreliggende masterstudie. Den følger en struktur som gjør det lettere å formidle analyseprosessen. Jeg har etterstrebet et reflektert forhold til min innflytelse på datamaterialet og mest mulig lojal gjenfortelling av deltakernes erfaringer (Malterud, 2011).

Jeg presenterer et forkortet eksempel fra arbeidet med firetrinns analysen i figuren nedenfor.

Figur 2: Forkortet eksempel fra dataanalysen

Kode	**Meningsbærende enheter kodet i subgrupper:**	**Kondensat**	**Kategori**
			Samvær skaper stunder av gjensidig glede og forståelse.
Kommunika-sjon	**Tale** … er koselig å kunne prate med dem. Å ja, gjøre deg forstått … - hunden merker på stemmen din hvordan du er … de er veldig flinke til å merke på tonefallet og sånn hvordan du er i humøret …	→ En hund skjønner at jeg er glad i han når jeg vil kose og han er flink til å merke på tonefallet hvordan mitt humør er. Vi forstår hverandre. **Sitat Rut:** *«Det er jo det at du kan prate med dem …»*	**Vi forstår hverandre** Flere tok frem det spesielle av å bli forstått av hunden. Hvis man er snill og rolig merker hunden det. … blant annet gjennom stemmeleie kunne hunden oppfatte i hvilket humør man var …
	Nonverbal kommunikasjon … ser at de blir glad eller redd, ser det på hunden … … det en sier ikke bare med ord … De viser om de liker deg eller ikke … Det er måten hvordan han er på …	→ Jeg ser at besøkshunden kommer in, vi ser på hverandre og jeg smiler når han logrer med halen. Han er rolig og oppmerksom … **Sitat Sonja:** «*Det er vel ikke så farlig hva du sier. Det er vel mere måten du er på.*»	**Kroppsspråk** Beboerne mener at hunder har de spesielle egenskapene at de kan skjønne oss uten ord og lese vårt kroppsspråk, dette gjør at hundene forstår oss. De gamle leser også hvordan hundene oppfører seg tilpasser seg til det.
Fysisk kontakt	Kroppskontakt & lek **Selskap & nærvær**		

For å få en første oversikt over rådata leste jeg igjennom transkripsjonene og lyttet på opptakene flere ganger. Dette ble gjort gjennom å tilnærme meg materiellet på en åpen måte uten å analysere teksten. Min forforståelse og teoretiske referanseramme ble satt til side i denne fasen av analysen. Ut i fra dette identifiserte jeg foreløpige temaer med midlertidige navn som utgangspunkt for utarbeidelse av koder (Malterud, 2011).

Gjennom en prosess der datamaterialet ble lest gjentatte ganger ble de foreløpige temaene revidert og kodene utarbeidet (figur 2s kolonne en). Kodene ble brukt til å sortere meningsbærende enheter fra datamaterialet i kodegrupper, dette vises i kolonne to i figur 2. På denne måten skjer en dekontekstualisering der segment fra teksten løftes ut fra sitt

opprinnelige sammenheng. Analysen er tverrgående da den sammenfatter informasjon fra forskjellige deltakere og søker beskrive mønster som finnes i materiellet (Granskär & Höglund-Nielsen, 2012; Malterud, 2011).

Hver kodegruppe ble merket i teksten med en farge. Jeg hadde også gitt hver deltaker en farge ved transkribering slik at det lettere skulle gå og finne tilbake til det opprinnelige utsagnet under analysen, slik som vist i eksemplet. Kodegruppene ble justert flere ganger under denne prosessen og mønster begynte og tre frem i datamaterialet slik at subgrupper som viste nyanser av innholdet kunne utvikles (kolonne to i figur 2). Ut i fra hver subgruppe ble det laget et kondensat som bar med seg innholdet fra de meningsbærende enhetene i en mer generell form. Kondensatene ble til en form for arbeidsnotat som utgangspunkt for presentasjonen av funnene slik som eksemplifisert i figur 2 i kolonne tre.

I kategoriene i den den avsluttende rekontekstualiseringen utformedes en analytisk tekst med utgangspunkt i kondensatene som belyser forskningsspørsmålene, dette vises i kolonne fire i figur 2. De analytiske tekstene utgjør underkapitler i presentasjonen av funn i oppgaven. Tilslutt søkte jeg bevisst etter utsagn og funn i transkripsjonene som kunne utfordre mine konklusjoner (Malterud, 2012).

For å strukturere presentasjonen av funnene valgte jeg å støtte meg til Graneheim og Lundman (2004). Jeg søkte etter det latente innholdet i kategoriene fra analysen. En kategori svarer på spørsmålet hva mens et tema beskriver hvordan. Dette førte til at kodegruppene fysisk aktivitet og kommunikasjon ble til det felles temaet: Samvær skaper stunder av gjensidig glede og forståelse i funn presentasjonen der overskriften formidler budskapet i teksten. Dette vises skravert i grønn boks i kolonne fire i figur 2.

Fremstillingen av analysen i foreliggende studie er kort og skjematisk. Systematisk tekstkondensering er en måte å få oversikt over datamaterialet og gi det en struktur slik at det lar seg tolke og analysere på en systematisk måte. Alternative metoder for kvalitativ tekstanalyse kunne ha vært valgt, men analysemetoden var et godt verktøy for meg under studien. Strukturen underlettet å gå frem og tilbake etter behov i analysen og bidro til å holde oversikt over datamaterialet slik at det også la seg gjennomgå etter utsagn som motsa mine konklusjoner. Det har vært en prosess der jeg kommet til en større innsikt i forhold til hensikt og forskningsspørsmål. Når jeg velger å vise en forenklet og forkortet illustrasjon ser jeg at

det er en risiko for at jeg til dels fremstiller analysen som et lineært arbeide der prosessen ikke kommer tydelig frem, noe jeg i utgangspunktet ikke ønsker. Prosessen har i praksis hatt mer formen av en spiral. Figur 2 vil likevel kunne fungere som en form for visuell fremstilling og bidra til en grundig beskrivelse av fremgangsmåten

Når jeg så velger å støtte meg til Graneheim & Lundman (2004) i struktureringen av presentasjonen av funnene, gjøres det ut i fra at jeg ønsket en struktur som formidlet budskapet i teksten på en god måte. Jeg forstår Malterud dit hen at overskrifter i resultat presentasjonen gjerne skal være korte og konsise, et ord eller to. Å skulle bruke kjente begreper eller lage «nye» slik som Malterud (2011:109) anbefaler ble vanskelig fordi at noe av innebyrden i teksten ble utydelig i en så kort formulering. Jeg får ta høyde for at min kreativitet ikke var stor nok og at jeg forståtт Malterud riktig på dette punktet. En annen person hadde kunnet gjort dette på en annen måte, men for meg ble struktureringen mer leservennlig slik, samtidig som overskriftene tydeligere skildret innholdet i funnene

4.5 Etiske vurderinger

Studien inkluderer sårbare deltakere, beboere på sykehjem. Slik at særlig bevissthet og fokus på etiske utfordringer var påkrevd under hele arbeidet. En god redegjørelse av metodevalg, tilgang til feltet, praktisk datasamling og prosessen omkring informert samtykke er viktig. Det kan bidra både til at leseren får en bedre mulighet til å vurdere etiske avveiinger undervegs i studien og til at deltakerne blir ivaretatt på en reflektert måte (Suhonen, Stolt & Leino-Kilpi, 2013).

Studien er utført i trå med forsknings etiske retningslinjer der hensynet til deltagerne har kommer først. På grunn av at jeg ønsket å registrere lydfiler fra samtalene og intervjuene under studien søktes det om godkjenning hos Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD, 2014). Prosjektet var ikke søknadspliktig hos Regional etisk komité (REK) på grunn av at det ikke ble registrert helseopplysninger (REK, 2013). Vedlagt følger forespørsel til institusjonene om rekrutering av deltakere (vedlegg 6) og samtykkeerklæring til deltagelse for beboerne (vedlegg 7) som ble sendt til NSD i forbindelse med godkjenning av prosjektet. Godkjenning av masterstudien fra NSD forelå 14. februar 2014 (vedlegg 5).

Informert samtykke, både muntlig og skriftlig, som når som helst kunne trekkes tilbake innhentedes. Når jeg fått navn på en beboer tok jeg kontakt for å avtale tidspunkt for møte sammen med besøkshunden. Jeg spurte samtidig om man fortsatt var interessert i deltagelse. Ved respektive møte med besøkshunden gjentok jeg at det fortsatt var mulig å trekke seg underveis uten at det ville gå ut over den enkelte. I praksis hadde jeg da blitt den som trakk meg ut av møtet, slik at den gamle hadde fått møte besøkshunden som vanlig.

Anonymitet gjennom hele prosessen er sikret gjennom at deltakerne fått fingerte navn og dialekter er utelukket, detaljskildringer fra felten som lett kan gjenkjennes er også utelatt. Anonymiseringen ble gjort ved transkribering. Deltakerne kommer også fra forskjellige sykehjem med geografisk spredning slik at også det vil bidra til anonymisering. Jeg var en gjest i virkeligheten til beboerne og min lojalitet ovenfor dem skulle sikre deres integritet slik at de slapp uheldige konsekvenser av deltagelsen. Jeg strevde etter å ikke unødvendig eksponere deltakernes eventuelle vansker med for eksempel tale og ved for eksempel nedsatt hørsel eller syn ta hensyn til dette i form av ro under møtene og plassering i rommet. Jeg opplevde noen ganger at mitt språk, med innslag av svensk, som jeg forklarte at kunne være vanskelig å forstå, ikke bare var til ulempe. Det kunne bidra til å ufarliggjøre intervjusituasjonen slik at det ble lettere å for eksempel kunne spørre om å gjenta et spørsmål for deltakerne.

Andvig (2010) tar opp at det er viktig at man ikke overbeskytter og ekskluderer sårbare grupper. Hun mener det kan true deres verdighet. Dette ga meg et argument til å rekruttere beboere på sykehjem. Å skulle samle data fra sårbare beboere på sykehjem er en oppgave som stiller store krav til meg som student og det var viktig å være oppmerksom og ta hensyn til den enkelte eksempelvis hvis dagsformen var sviktende. Etter mitt syn er det viktig at beboernes egne erfaringer av et tilbud som har blitt relativt vanlig de seneste årene blir nærmere belyst. Temaet er også lite følsomt i den forstand at jeg ikke samlet inn helseopplysninger eller andre sensitive data. Jeg hadde også et bevisst fokus på å avslutte møtene på en uformell og hyggelig måte samt å takke for velvilligheten til å ta meg imot. Jeg ønsket at deltakerne skulle sitte igjen med en positiv opplevelse av å ha gitt et verdifullt bidrag.

Underveis opplevde jeg også at en beboer lurte på hva jeg gjorde sammen med hundeføreren da vi kom til avdelingen og selv spurte om å få delta. Jeg var ikke forberedt på at beboere selv

kunne tenke seg å ta initiativ til deltagelse i studien, men fikk avklart at vedkommende var en aktuell kandidat med avdelingssykepleier slik at vedkommende ble inkludert. I ettertid ser jeg at andre beboere kan ha hatt et ønske om å være med. Dette var vanskelig å vurdere på grunn av måten deltakerne ble rekruttert på.

4.6 Reliabilitet og validitet

En kvalitativ studie er vanskelig å gjenta, derfor har det vært av stor vekt for meg å gi inngående beskrivelser av konteksten og fremgangsmåten samt begrunne valg jeg har tatt under studien slik at en god reliabilitet kan ivaretas. Flere forfattere vektlegger dette (Johannesen et al., 2010; Malterud, 2011; Ster & Chur-Hansen; 2013; Thagaard, 2009).

Jeg ønsket å oppnå god validitet gjennom at fremgangsmåter og funn skulle gi en riktig og reflektert representasjon av virkeligheten (Malterud, 2001). Metodetriangulering kan bidra til dette (Fangen, 2010; Johannesen et al, 2010). Sykehjems konteksten var kompleks fordi den inkluderte den gamle, hundeføreren, besøkshunden og meg inne på sykehjemmet. Kombinasjonen av observasjon og intervju gjorde at metodene utfylte hverandre. Observasjonen i forkant gjorde det lettere for meg og relatere det beboerne formidlet for eksempel til om det gjaldt spesifikt i forhold til besøkshunden, egne hunder de hadde hatt eller generelt til andre hunder. Deltakerne brukte ofte besøkshunden som et eksempel både under observasjonen og intervjuet. Dette krevde min årvåkenhet under møtene slik at ikke nyanser gikk tapt. Andre fordeler jeg fikk av metodetrianguleringen var at observasjonen kunne vise eventuelle uoverensstemmelser eller uklarheter mellom hvordan man deltok i besøkene og hva man sa at man gjorde og opplevde. Det er også nevnt at deltakere noen ganger kan fristes til å gi de svar eller opptre slik som man tror forskeren ønsker, så kalt forskereffekt (Fangen, 2010). Kombinasjonen av deltagende observasjon og semistrukturert intervju kan bidra til å minske forskereffekter. Jeg fikk også en mulighet til å spørre ut i fra det jeg har observert og dobbeltsjekke at jeg forstått riktig. Dette opplevde jeg som en fordel for både meg og deltakerne da mitt morsmål er svensk og dette noen ganger kan by på utfordringer.
Jeg fant også at funnene i stor grad støttes av tidligere forskning noe som også kan bidra til en styrkning av validiteten.

Grundig beskrivelse av utvalget og konteksten vil underlette for lesere å vurdere overførbarheten og hvorvidt studien kan bidra med kunnskap av relevans for dem.

Generalisering av resultat er ikke et mål i kvalitativ forskning men overførbarhet er en forutsetning for at kunnskap skal kunne deles med andre (Malterud, 2011).

4.7 Metode kritikk

4.7.1 Min forforståelse

Min forforståelse og erfaring som sykepleier på sykehjem og fra helsesøstertjenesten med forebyggende hjemmebesøk samt min dyreinteresse underlettet for meg og gli naturlig inn i konteksten. Samtidig som det bød på utfordringer. I kvalitativ forskning er forskerens forforståelse en viktig aspekt å ha et bevist og reflektert forhold til (Malterud, 2001; Malterud, 2011). Jeg er i utgangspunktet positiv til dyr og menneskerelasjoner slik at det finnes en risiko for å bli «blind» og at eventuelle negative sider ved tilbudet med besøkshund ikke kommet frem i studien. Jeg inntok en åpen holdning under møtene med deltakerne og jeg gikk ut med undring når jeg ba om deres beskrivelser under datasamlingen. Jeg formidlet at det var den enkelte deltakerens erfaringer og opplevelse som var viktig for meg å få ta del av, slik at ingen svar var feilaktige eller uvesentlige. Oppfølgende spørsmål ble stilt under intervjuene for å få fyldigere beskrivelser. Noen ganger ble ledende spørsmål brukt. Det er ikke nødvendigvis bare negativt for et intervju, ledende spørsmål kan bidra til å avkrefte det som blir tatt opp og fungere som et korrektiv eller verifisere min tolkning (Kvale & Brinkmann, 2009:183). Det at jeg ikke kjente informantene eller hundeførerne på forhånd bidro også til en distanse til felten.

4.7.2 Alternative fremgangsmåter

Ofte har forskningen målt effekter av DAT med hund der man for eksempel ser på humørforandringer (Baun & Johnson, 2010). Kvantitative data som undersøker effekter av intervensjoner vil kunne belyse viktige sider av DAI. Dataene har også ofte blitt innhentet fra for eksempel personalets observasjoner og erfaringer (Myren, Kvaal & Braastad, 2011; Travers, et al.,2013). På sykehjem har de ansatte ofte kontakt med beboerne over lang tid og kjenner den enkelte godt sånn at en slik tilnærming også vil kunne gi svar på spørsmål som er relevante og stille. Avdelingssykepleier og personalet vurderte hvem av beboerne som var aktuelle deltakere og mottok tilbud med besøkshund. Hvorvidt det forekommer at beboere ikke ønsker eller trekker seg fra tilbudet på grunn av negative opplevelser kunne vært

interessant å undersøke, eventuelt med spørreskjema til personalet. Negative erfaringer av besøkshunder mangler i forskningen. Allergier og risiko for zoonoser (smitte fra dyr til menneske) blir nevnt, men antas ikke utgjøre problemer hvis hygienen er ivaretatt (AntrozoologiSenteret, 2011). Utvalg og inklusjonskriterier kan være en tenkbar årsak til at negative sider ved tilbudet ikke kommet frem og jeg ser at dette kan være tilfelle også i min studie.

En lengre periode med observasjon kunne styrket studien på flere måter. Dels hadde jeg vært en person man hadde møtt tidligere slik at man eventuelt hadde ønsket å dele flere erfaringer og jeg kunne også fulgt hvordan de gamles relasjon til ekvipasjen eventuelt hadde endret seg over tid. Jeg opplevde at dagsformen og sykdom hos beboerne gjorde at besøk noen ganger ble utsatt. Multimorbiditet er et kjent fenomen hos sykehjemsbeboere (Wyller, 2011). Det er en mulighet for at dette kunne ha gjort det vanskelig å følge den enkelte over tid.

4.7.3 Utfordringer

Å gjennomføre en masterstudie der sårbare gamle er deltakere er en utfordring på flere måter ikke minst når det er et mål å få tykke beskrivelser fra deltakerne om fenomenet som studeres. Kirkevold & Bergland (2007) tar opp et nyere syn på intervjurollen der både deltaker og forsker bidrar til tekst produksjon mer som i en dialog, enn en utspørring med korte spørsmål og lange fyldige svar. De tar også frem en risiko i at man søker etter «elite deltakere» som kan gi de tykke beskrivelsene som man gjerne skulle hatt. Dette kan føre til svekket validitet på grunn av at funnene gir et skjevt bilde av fenomenet (ibid:71). Jeg opplevde at deltakerne bidro både med tykke og tynne beskrivelser og, liksom det Kirkevold og Bergland tar frem, at de tynnere beskrivelsene kunne gi viktig informasjon for eksempel gjennom å støtte opp under det andre fortalt. På denne måten ble samtlige deltakeres bidrag viktig. Jeg hadde i utgangspunktet tenkt å ha seks deltakere i masterstudien, men ytterliggere tre deltakere ble inkludert på bakgrunn av dette. Å utøke antallet deltakere kan være en måte å få bedre validitet i kvalitative studier med sårbare gamle (ibid).

5. Funn

Presentasjonen av studiens funn følger forskningsspørsmålene og direkte sitat er skravert for å gjøre disse tydeligere for leseren. Figur 3 viser presentasjonen av studiens funn. Under hvert av temaene er det i tillegg subkategorier som viser nyansene i funnene. Disse blir presentert i teksten men fremgår ikke i figuren.

Figur 3

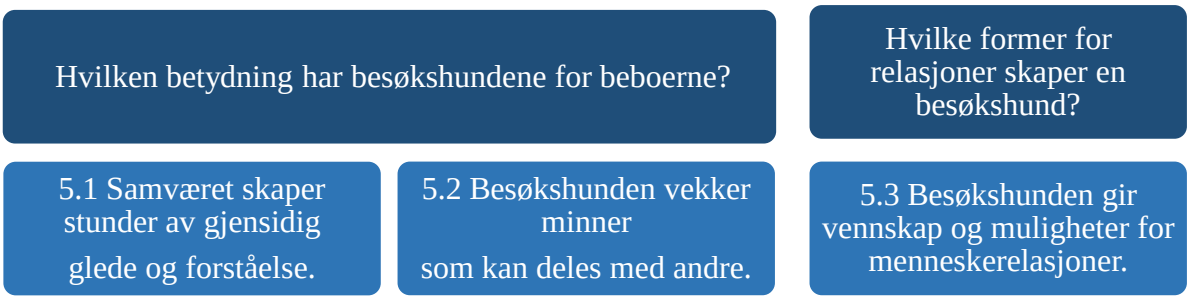

5.1 Samværet skaper stunder av gjensidig glede og forståelse.

Jeg vil i det følgende presentere hvordan deltakerne erfarte samværet med besøkshunden og hvilken betydning det hadde.

5.1.1 Fysisk kontakt og selskap.

Kroppskontakt i form av å klappe hunden og kose med den ble trukket frem av deltakerne som noe både de og hundene likte ved besøkene. Besøkshundens nærvær førte til en stund av glede og hygge. I hvilken grad deltakerne var fysisk aktive med hunden varierte, noen likte å leke med hunden, mange å gi godbit, mens andre igjen bare satte pris på å føle pelsen fra hunden med hendene og møte hundens blikk. Sonja hadde opplevd å få møte besøkshunden også når hun var syk og sengeliggende. Da hadde hun ikke vært fysisk aktiv sammen med hunden, men fått føle nærhet og kontakt noe hun hadde satt stor pris på. Besøkshundens deltagelse og aktivitets nivå ble tilpasset den enkelte beboers ønsker og muligheter inne i avdelingen. Kontakten foregikk i samspill mellom besøkshunden og den gamle, og hundeføreren bidro som tilrettelegger. Aktiviteten ga en mulighet til å være aktivt deltagende

på det nivå man selv hadde mulighet for, samtidig som deltakerne opplevde at kontakten var til gjensidig glede. Rut sa det slik: «*Det er noe som er godt å gjøre. For hunden og for meg*».

De gamle deltok aktivt i sammen med besøkshunden og fikk en anledning til å ta i bruk de ressurser de hadde. Hjelpemidler slik som stokk eller rullator hindret ikke deltakerne i å være aktive sammen med besøkshunden.

Flere av deltakerne ga uttrykk for at de kunne tenkt seg å ha selskap av besøkshunden på turer utendørs. Tidligere i livet hadde man vært mye ute og gått tur og dette var et savn nå på sykehjemmet. Sonja sa det slik: «*… man går jo ikke så lange turer men man går i alle fall ut da og får se lite granne mer. Man går jo med han, det er jo det som er koselig, at du har selskap. Det er ikke noe moro å gå ut alene»*. Noen nevnte også at de gjerne ville få holde i lenken til hunden under turen og de mente at hunder ofte liker seg bedre ute enn inne Besøkshunden ble sett på som et mulig og naturlig selskap på tur.

5.1.2 Kommunikasjon mellom den gamle og besøkshunden.

Deltakerne opplevde at hunder har noen spesielle særtrekk som de fremholdt som betydningsfulle i samværet. Besøkshunden ble oppfattet som en det gikk å kommunisere med både i form av tale og ikke verbal kommunikasjon.

Deltakerne hadde snakket med sine egne hunder og de kommuniserte med besøkshunden også. Den ble oppfattet som enkel og ufarlig å snakke med. Talevansker oppleves ikke som et problem i kommunikasjonen med besøkshunden og hindret en ikke i å ta kontakt. Hunden skjønte uansett om ordene kom ut riktig artikulert. Rut sa det slik: «*… det er ikke så farlig hva du sier. Det er vel mere måten du prater på … hunden merker på stemmen din hvordan du er*». Hunden responderte slik som de gamle forventet, det ga en opplevelse av ufarlig kommunikasjon der de gamle ikke opplevde å bli misforstått. Sonja hadde opplevd episoder der medbeboere kommentert hennes tale på en måte som såret henne og gjort at hun følt seg ukomfortabel i avdelingen. Besøkshunden var et trygt individ å snakke med. Deltakerne opplevde at de kunne delta slik som de var, besøkshunden gjorde ikke forskjell eller tok ille opp. Hunden tilpasset seg situasjonen og overså ikke deltakerne.

Ikke verbal kommunikasjon i form av kroppsspråk ble trukke frem av flere som en viktig del av kommunikasjonen. Flere tok frem det spesielle i å bli forstått av hunden ut i fra hvordan

man oppførte seg. Besøkshunden skjønte hvilke intensjoner de hadde. Hvis man var snill og rolig merket hunden det, som Anna sa: «*Han skjønner at du er glad i han når du vil kose*». Besøkshunden kunne gjennom å lese kroppsspråk og høre på stemmeleiet oppfatte hva deltakerne formidlet og det opplevdes som en trygghet. De gamle mente at den nonverbale kommunikasjonen gikk begge veier. Rut sa det på denne måten: «*Det er jo det at du kan prate med dem når du er vant med hund fra hjemme. Det er koselig å kunne prate med dem. Å ja, gjøre deg forstått … å kose med dem. Du ser det på hunden om den blir glad eller redd».* Noen av deltagerne mente at hunder er betydelig bedre til å tolke ikke verbal kommunikasjon en det mennesket er. «*Det er noe med kroppsspråket, det er det det er. Vi greier ikke å følge hunden der sånn. Det er noe spesielt med dyrene der, de har sine spesielle egenskaper …*» slik som Knut uttrykket det.

Besøkshunden var oppmerksom og samhandlet med deltakerne både gjennom fysisk kontakt og gjennom tale og ikke verbal kommunikasjon slik at de opplevde å bli møtt og sett som dem de var. De gamle erfarte at besøkshunden var interessert i og hadde evnen til å forstå hva de formidlet, slik at de ble forstått. Samspillet og den gjensidige samhandlingen og bidro i stor grad til at deltakerne erfarte tilbudet som et meningsfull samvær. Det ble også nevnt av flere at de savnet å gå tur utendørs og at besøkshunden hadde kunnet vært et naturlig selskap.

5.2 Besøkshunden vekker minner som kan deles med andre.

«*Jeg tenker tilbake på de hundene vi hadde før nå (*i forbindelse med besøket), *jeg tror det er et veldig pluss å hatt hund før*». Sitatet er fra en deltaker som satt og tenkte tilbake på sine hunder i forhold til besøkshunden. Besøkshundene førte til at mange minner fra fortiden ble vekt under besøkene med hund og fører.

5.2.1 Minner fra livsløpet

Minner og erindringer var med på å prege møtene på sykehjemmet. Jeg vil først presentere eksempler der hunder har vært en del av den enkeltes hverdag. Siden presenterer jeg hvordan besøkshunden vekket minner om omsorgen deltagerne hadde gitt sine egne hunder tidligere.

Hunden ble sett på som en del av hjemmet og hverdagen man hatt før man flyttet til sykehjem. Det er mange gode minner og noen triste.

De som selv har hatt hund beskriver den som en del av familien og hunden er ofte en deltaker i historier fra livsløpet. Sonja forteller fra sitt liv som yrkesarbeidende mor og kone og om hunden som var en del av familien da. Hun starter fortellingen med daglivet og hunden hun hadde for og så jamføre det med dagens liv på sykehjemmet:

> *… moren min bodde hjemme hos oss da jeg jobbet, hun var mer redd for hunder, men ble glad i hunden vi hadde. Ja jeg jobbet jo hele tiden. Derfor så var det fint å ha moren min der. Mannen min jobbet på fabrikken og vi bodde ikke så langt unna den. Jeg tok toget til jobben min, vi bodde i Småby den gangen og hadde eget hus da, det er litt annerledes det. Jeg har det vel bra nå og, så det er ikke det, men det er litt annerledes å ha eget hus med hage og …*

De gamle hadde hatt positive følelser for hundene de hadde hatt. De fortalte at hunden hadde vært en trofast venn som hadde gitt mye glede. Hunden var ofte med i det daglige og bidro med selskap hjemme og på tur. Deltakerne hadde også opplevd at hundene hadde hatt en evne til å vise følelser tilbake og at man på denne måten hadde kunnet få mye kjærlighet fra hundene. Knut sa det slik: «*En hund er jo, de kan jo være, veldig snille de og gode. Du kan jo få mye kjærlighet faktisk fra en hund. Det er ikke sikkert at du får det fra alle andre …*»

Hunder hadde gitt mye glede, men noen ganger også sorg. Tap av en elsket hund og familiemedlem hadde ført til sorg og tunge stunder for Aksel som fortalte om hundens død på denne måten: «*Det var nesten som å miste et menneske. Vanskeligere faktisk, akkurat som å slå vekk en vegg. Sånn var det for meg, det var hardt*». Selv om besøkshunden vekket triste minner også, mente ingen av deltakerne at det førte til en dårlig opplevelse eller at de ikke ønsket besøk.

5.2.2 Minner om seg selv som hundeeier.

Minner i forbindelse med at besøkshunden var i avdelingen førte også til at deltakerne fikk satt seg selv i perspektiv. Gjennom minner og eksempler fra tidligere i livet fikk de en anledning til å sette ord på seg selv som omsorgsperson og hundeeier. Minnene bidro til de gamles identitet.

Deltakerne hadde hatt hund i familien i forskjellige livsfaser. Fra barndommen av, hadde de gjennom kontakten med hundene utviklet kunnskaper om hundens behov og stell. God

omsorg for hunden hadde ført til at de gamle hadde hatt mange fine stunder sammen med sine hunder. Flere deltakere trakk frem at manglende kontakt med dyr fra barndommen av ville være en svakhet, Knut sa det slik: *«… det blir en svakhet det der … for unger som ikke har vokst opp med dyr. Det vil jeg si er en veldig svakhet»*. Da deltakerne selv ble voksne så de på det som en viktig erfaring å ha fått muligheten til å vokse opp sammen med hunder og andre dyr. Knut fortsatte: «*Å vokse opp sammen med dyr, for menneskets skyld. Du blir helt annerledes»*. Denne erfaringen hadde de i sin tur ført videre til sine barn og barnebarn. Felles minner kunne deles med andre i familien.

Nå som deltakerne bodde på sykehjemmet mente de at forholdene ikke lå til rette for å ha en hund boende på sykehjemmet. Når deltakerne tenkte tilbake og så på hvordan livet var nå mente de at hundens velferd ikke hadde vært mulig å ivareta og at dette ville gitt bekymring og engstelse for hundens vel og ve. Olaug reflekterte kring det å skulle ha en fastboende hund på denne måten:

> *«Jeg vet ikke hvordan det der ville virke om du hatt en hund her, om du hadde blitt engstelig og om du tenkt på den støtt og vært redd for at den ikke hatt det bra … Vet du, for å ha en hund inne her det går vel nesten ikke før de skal ut. Luftes og …».*

Besøkshunden vekket minner om hvordan deltakerne selv vært som hundeeier. Ansvaret for og omsorgen om hunden hadde forpliktet en som menneske til å sørge for at hunden ble behandlet vel. Som tidligere nevnt så de gamle på hunden som et familiemedlem og slik hadde de også behandlet hunden. Deres egne hunder hadde for eksempel hatt adgang til hele boligen og hundene hadde ikke blitt overlatt til seg selv. De gamle hadde sørget for mat, lufting, kos og oppdragelse slik at hunden hadde det godt. Deltakerne mintes sine hunder med glede og stolthet. De tok avstand fra manglende kunnskaper eller interesse hos enkelte de mintes som hadde hatt hund, dette ble sett på som kritikkverdig. Slik som Aksel sa:

> *Det er mange som er glade i hunder, men det er også mange som ikke burde hatt hund. Det kan være et problem å hvis de ikke steller hunden sånn noenlunde som den skal så nei, det kaller jeg dyreplageri. Jeg gjør det. Jeg liker ikke sånt.*

Deltakerne tok hunden som et eksempel på hvem de selv vært som ansvarsfull hundeeier og at man vært sitt ansvar bevisst. Den gode omsorgen de hadde gitt hadde ført til at deres hunder hadde hatt det godt og gitt de mange gode minner. Andre menneskers manglende stell eller

dårlige behandling av hunder hadde ført til problematferd og ansvaret for dette lå hos mennesket.

Deltakerne ga uttrykk for en form for moralsk forpliktelse ovenfor hunden som var avhengig av menneskets omsorg for å ha det godt. Gjennom å dele sine minner fikk deltakerne en mulighet til å sette seg selv i perspektiv som moralsk handlende menneske. Det var en del av deres identitet.

5.3 Besøkshunden gir vennskap og mulighet for menneskerelasjoner.

Tilbudet med besøkshund førte til at deltakerne fikk mulighet til å knytte og vedlikeholde forskjellige relasjoner. Jeg presenterer først på hvilke måter beboerne opplevde relasjonen med besøkshunden og med ekvipasjen som helhet der hundeføreren inngår. Deretter belyses deltakernes erfaringer av forskjellige former for relasjoner til medbeboere og personalet som ble skapt i forbindelse med besøkshunden.

5.3.1. Besøk av en venn

Deltakerne mente at utseende eller rase ikke hadde betydning for om man tok kontakt og likte hunden eller ikke, det var som Olaug sa: «*lynnet som avgjorde*». Deltakerne opplevde overlag besøkshunden som en annen hund enn de som de selv hadde hatt. De gamle beskrev hvordan de hadde knyttet seg tett og hatt sterke bånd til sine egne hunder. Den tette relasjonen hadde vært med på å påvirke hvordan man hadde tatt hensyn både i forhold til hunden og til andre mennesker. Deltakerne beskrev relasjonen mellom seg og sine hunder som gjensidig, hunden var også knyttet til sin eier. Aksel sa «*… men jeg skjønte jo det at en hund vil vi ikke se her og noen sa det med en gang. Så da var det greit, da tok du ikke med hunden. Men hunden var jo trofast og skulle følge deg, så da måtte jeg bare snu og gå tilbake …*». Besøkshunden ble av majoriteten av deltakerne fremstilt som en vennlig hund de hadde god kontakt med og som man kunne navnet på. De gamle ga uttrykk for at en forutsetning for en nær relasjon med tette bånd var at man hadde den daglige omsorgen for hunden. Det ble også nevnt at man helst måtte ha en hund helt fra den var valp av «*… for å riktig få den under huden …*» slik som Knut sa.

En av deltakerne som hatt regelmessige besøk over ett år ga uttrykk for at han hadde en tettere relasjon til besøkshunden. For denne deltakeren utgjorde relasjonen og samværet et viktig bidrag til det å trives på sykehjemmet. «*Det har mye å si. Det er den eneste fornøyelsen vi har*

når de kommer seg inn her. De hadde kunnet kommet hver dag! Uansett hvilken tid det er». Denne deltakerens relasjon til besøkshunden bar preg av kontinuitet. Når besøkshunden var forhindret fra å komme til avtalt tid mottok beboeren informasjon om grunnen til fraværet, slik at kontinuiteten ikke ble brutt.

En annen deltaker tok også frem fordelen av og ikke ha for nær relasjon til besøkshunden. Hvis besøkshunden ikke kunne komme for eksempel ved sykdom eller dødsfall ville ikke dette ført til en like tung opplevelse som hvis det var en hund man hadde hatt et mer personlig forhold til.

Ekvipasjene som besøkte de gamle ga også en mulighet for å få en relasjon og god kontakt med hundeføreren uten at hundens nærvær preget kontakten. Leif hadde en nær relasjon til hundeføreren og tok imot ekvipasjen «*som venner*». Hundeføreren var her den mest sentrale. Denne deltakeren hadde ikke hatt egen hund i voksen alder, men var generelt glad i dyr og mennesker.

De fleste av deltakerne snakket om ekvipasjene som en helhet der både hunden og føreren ble nevnt ved navn. Hundeførerne tilpasset tilbudet både til den enkelte avdeling og beboer. Tilpasningen gjaldt også hvilke aktiviteter, for eksempel i form av lek eller fysisk kontakt, som den enkelte beboer satte pris på. Hundeførerne hadde opparbeidet kjentskap til beboerne og avdelingene over tid slik at det ga en mulighet for denne tilpasningen samtidig som også hundene var trent til forskjellig aktiviteter på sykehjemmet.

Beboerne ga uttrykk for at tilbudet med besøkshund var et hyggelig innslag i hverdagen. Besøkshunden og føreren gav en mulighet til å få møte noen å snakke med. I møtet med hundeføreren møtte deltakerne et likesinnet menneske som delte interessen for hunder, den felles interessen bidro til at man lett fikk kontakt og noe å snakke sammen om.

Hvilke relasjoner den enkelte hadde til besøkshunden og eller føreren varierte, muligheter og ønsker bidro til å forme relasjonen deltagerne hadde. De fleste oppfattet besøkshunden som en vennlig hund man kjente uten at man for det opplevde å ha et tett bånd til hunden.

5.3.2 Sosialt samvær med andre i avdelingen.

Da besøkshunden var i avdelingen førte dette ofte til sosialt samvær der både medbeboerne og personale deltok. Tilbudet med besøkshund var meget populært og hvis beboerne visste at

hunden kom, gledet de seg til besøket og dette ble sett på som en kvalitet i seg selv. Sonja sa: *«Da hadde jeg noe å glede meg til, det hadde vært koselig …».*

Beboerne satt ofte og ventet på at besøkshunden og føreren skulle komme, hvis man var blitt informert på forhånd. En deltaker fikk ikke besøk av besøkshund under datasamlingen og savnet informasjon om hvorfor hunden ikke kom. Dette gjorde han bekymret og noe irritert og han lurte på når hunden ville komme. Han tvilte også på om besøkshunden i det hele tatt ville komme igjen. Han sa at han ønsket informasjonen uansett hvilken grunn det skulle kunne være til at besøkshunden uteble.

Enkelte av deltakerne som delte interessen for hunder snakket sammen om hunden hvis det var lenge siden sist den var på besøk og man hadde begynt å savne den, men dette var unntak. Noen så bare på når ekvipasjen var i avdelingen og deltok på litt avstand som en mann sa: «*Jeg liker snille hunder så det er hyggelig å sitte her å se de …*».

Beboerne mente at det var sjelden de snakket om besøkshunden med andre beboere når den ikke var i avdelingen. Det var mest når besøkshunden var tilstede og med personellet. Flere sa at det var få andre beboere som husket slik at man kunne snakke sammen om besøket som hadde vært.

Ekvipasjene ble oppfattet som trygge i den forstand at hunden var en spesiell hund som hadde blitt trent til å besøke mennesker. Beboerne mente at situasjonen på sykehjemmet ellers kunne blitt oppfattet som fremmed for hunden. Dette skapte en trygghet både for menneske og hund.

Deltakerne trakk også frem at medbeboernes trygghet var viktig å ivareta. Redsel ble sett på som viktig å være klar over og respektere. Deltakerne ga også uttrykk for hvem av medbeboerne dette var. Rut sa for eksempel: «*Det finnes enkelte som NN som er redde for dyr og hunder. Man skal vite sånt og det tenker jeg at man må vite når man tar en hund in døren her*».

Det å ha noen å snakke med ble av flere fremholdt som viktig for å trives på sykehjemmet og som Sonja sa: «*Besøkshunden er også en jeg kan prate med*». Når ekvipasjen var i avdelingen bidro den til en god kontakt og ulike former for relasjoner mellom menneskene i avdelingen. Men i det daglige var personellet de man fremst snakket med, også om hunder.

Beboerne visste godt hvem av personalet som delte interessen for hunder og noen ganger hendte det at personell tok med egne hunder innom avdelingen. Praksis for å ta med

personalets hunder var avhengig av at ledelsen ga sitt samtykke til dette og der dette forekom var det åpenhet kring å ta med egen hund enkelte ganger i begrenset omfang. Eieren sørget for at hunden var sammen med de som ønsket kontakt for å deretter plasseres på et hensiktsmessig sted der hunden kunne få ro og ikke andre beboere eller personell som ikke ønsket kontakt møtte hunden.

Å ha en felles interesse å snakke om bidro til at enkelte beboere fikk en mer personlig relasjon til en eller flere i personellet slik at de kunne samtale om hverdagslige episoder utenfor sykehjemmet. Noen ganger var temaet ansattes hunder som beboerne møtt og andre ganger om besøkshunden når den var ventet til avdelingen,

Besøkshunden førte til forskjellig relasjoner for deltakerne. For de fleste var det en vennlig hund de gamle fikk god kontakt med. Deltakerne opplevde at de i liten grad fikk nye venner eller relasjoner til medbeboerne. Grunnen til dette var at deltakerne oppfattet de andre beboerne som for glemsomme. Tryggheten ved tilbudet ble trukket frem som viktig for å bidra til et hyggelig sosialt samvær både for to- og firbente. Tilbudet førte også til muligheter for relasjoner til hundeføreren og personale som var interessert i hunder. Interesse for hunder kunne føre til at beboere fikk en mer personlig relasjon til enkelte pleiere som delte interessen.

6 Diskusjon

Masterstudiens hensikt er å undersøke og beskrive hvordan deltakerne erfarer besøkshunder. Jeg diskuterer hvordan funnene kan vurderes opp mot forskning og teori om samhandling mellom hund og menneske og trivsel på sykehjem.

6.1 Besøkshundenes betydning for beboerne

6.1.1 Betydningen av velvære og deltagelse.

Deltakerne erfarte at fysisk kontakt var godt både for seg selv og for hunden. De tok hensyn til behov de mente at hundene hadde når de møttes for eksempel å få kos eller vann. På denne måten fikk de gamle også en mulighet til å gi omsorg til et annet levende individ. Studiens design bidrar til å forstå deltakernes subjektive erfaringer og opplevelser. Betydningen av velvære og muligheten til å gi omsorg var noe samtlige informanter fortalte om. De ga noe til besøkshunden og den ga noe tilbake. Det er derfor interessant å finne at forskning har kunnet påvise en gjensidig påvirkning også hos hunden. Odendaal har med kvantitativ forskning kunnet påvise målbare hormonelle forandringer hos både hund og menneske som vist gjensidig påvirkning og relateres til velvære (Odendaal & Meintjes, 2003). Respondentene i hennes studie var mellom 19 – 55 år. Deltakerne som bor på sykehjem er betraktelig eldre men deres erfaring er den samme. Kroppslig kontakt og berøring er en naturlig del av samværet som fører til velvære og en følelse av trivsel der og da. Deltakeren som ikke trivdes på sykehjemmet opplevde at dagen ble bedre når besøkshunden var på besøk og selv om aktiviteten ikke førte til trivsel så erfartes den som meningsfull. Bergland fant at tilleggs aspektene (fig 1) ikke alene førte til trivsel, aktiviteten med besøkshund ser ut til å understøtte dette.

Funnene i empirien viste også at det å gjøre ting sammen med besøkshunden, ga glede for deltakerne og de opplevde at også besøkshunden likte aktivitetene. Besøkene utgjorde en mulighet til å være aktiv ut i fra sine muligheter og ressurser. Haugland (2012) fant i en studie fra Norge at beboere i stor grad ønsker aktiviteter der de selv er aktive. Funnene samsvarer med dette, men masterstudien viser også at stillhet og tilstedeværelse uten fysisk aktivitet kan ha betydning og bidra til trivsel i hverdagen. Et eksempel på dette var Sonja som fikk møte besøkshunden inne på sitt rom mens hun lå i sengen. Hun opplevde nærhet og kos uten at hun trengte å bruke krefter. Studien viser at tilbudet med besøkshund har muligheter til å kunne tilpasses ut i fra både beboerens ønsker og ikke minst varierende dagsform. En studie fra

Danmark viser at dagens beboere på sykehjem er så skrøpelige at de har behov for passive aktiviteter som ikke er for krevende, samtidig som man tar frem at det er viktig med variasjon og fleksibilitet i forhold til aktivitetene (Mortensen et al., 2007). Besøkshundens muligheter til tilpasning gir rom for begge deler og funnene viser at fleksibiliteten kan benyttes som et bidrag til at enkelte deltakere kan motta jevnlige besøk. De gamle erfarte at samværet var meningsfullt selv om måten de deltok på varierte.

I det empiriske materialet kom det frem at opplevelsen av deltagelse og samhandling har stor betydning for hvordan deltakrene erfarer samværet. Johannesen (2008) tar frem betydningen av en aktivitets forskjellige dimensjoner og at de bidrar til å gjøre en aktivitet meningsfull. Interesse og velbefinnende er to av disse dimensjonene. Men deltagelse og motivasjon er også av betydning (ibid). Deltagernes erfaringer med besøkshunder viser at fleksibiliteten gjorde det lettere å delta. Motivasjonen kan også knyttes til om man velger å delta og finner aktiviteten meningsfull.

6.1.2 Trygg kommunikasjon bidrar til meningsfull aktivitet.

Det fremkom også at kommunikasjonen med besøkshunden bidro til motivasjon til deltagelse. Å bli forstått hadde en viktig betydning for at de gamle erfarte besøkshunden som en meningsfull aktivitet.

Besøkshunden ble oppfattet som en ufarlig og trygg samtalepartner av deltakerne. Det var noe som gjorde den spesiell og ga den et fortrinn fremfor menneskene i avdelingen. Stemmeleie og tonefall talte mer enn det artikulerte ord. Dette er tidligere beskrevet gjennom studier av menneskers og hunders kommunikasjon der hunder beskrives som gode å snakke med (Haraway, 2007). Deltakerne erfarte også en gjensidig forståelse i form av ikke verbal kommunikasjon. De fikk kontakt for eksempel gjennom gester, samtidig som hunden var tilstede og søkte aktivt etter kontakt med deltakerne slik at de ikke opplevde å bli oversett. Kommunikasjonen erfartes som en gjensidig forståelse og samspill som førte til at kommunikasjonen opplevdes som trygg av beboerne. Forskning innenfor antrozoologien (dyr og menneske samhandling) har funnet at hundene gjennom domestiseringen har utviklet sine gode evner til kommunikasjon med mennesker. Hunder skjønner vårt kroppsspråk og kan lese ansiktsuttrykk for å finne støtte eller søke veiledning (Hare, 2007; Hare & Tomasello, 2005). Dette bidrar til å gi besøkshundene et godt utgangspunkt for samhandling med beboerne.

En av deltakerne i masterstudien hadde opplevd å bli misforstått av mennesker og kommet i ubehagelige situasjoner på grunn av sine språkvansker. Det er kjent at konflikter og mobbing forekommer mellom beboere på sykehjem og kan gjøre hverdagen vanskelig for enkelte (Mortensen, 2008). Forskning har vist fordeler ved hundens ikke fordømmende kommunikasjon i møte mellom besøkshunder og personer med demens (Nord, 2010). Ut i fra oppgavens funn erfarer deltakerne hundens evner til kommunikasjon som en viktig betydning selv om de ikke har en demenslidelse. Kommunikasjonen med besøkshunden bidrar til at tilbudet erfares som en meningsfull aktivitet.

6.1.3 Mestring gir mening.

Gjennom besøkene fikk beboerne regelmessig oppleve velvære og de fikk en mulighet til å gi omsorg. De erfarte mestring, det å få noe til. Mestring er viktig for motivasjonen til å delta i aktiviteten slik som den ble tilbudt. Samtidig så deltakerne muligheter til å utvikle tilbudet så at et ønske om å komme ut med selskap kunne oppfylles. De hadde sluttet seg til den konklusjonen at besøkshunden kunne bidra og at de selv også var i stand til aktiviteten. En deltaker trakk frem at både hun og hunden likte seg bedre ute, slik at ønsket også gjaldt hunden og ville gjøre godt for dem begge.

Innen helsefagene har sosial kognitiv læringsteori ofte blitt benyttet for å for få i stand en endring av vaner eller atferd (Bandura, 1994; Bandura, 2002 & Mæland, 2012). Min anvendelse av denne teorien er i et perspektiv der den får kaste lys over hvordan deltakerne kan opprettholde en interesse de har og være motivert for å delta. I følge Bandura (ibid) er det sentralt at man har en tiltro til egen evne til å kunne gjennomføre en handling før om man i det hele tatt prøver å utføre den. Man må også ha troen på at anstrengelsen vil føre til ønsket resultat. Mennesket gjør en kognitiv vurdering som påvirker både gjennomføringen og handlingen. Deltakerne i masterstudien er kognitivt velfungerende slik at de er i stand til å gjøre en slik vurdering og besøkshundens respons bidrar positivt til at de gamles mestringsforventning opprettholdes og eventuelt også styrkes. Ut i fra dette kan det at deltakerne hadde et ønske om utvidet aktivitet sammen med hunden være et uttrykk for at besøkshunden noen ganger også styrket mestringsforventningen hos den enkelte. Deltakerne har tiltro til at det var mulig å gjøre flere ting sammen med besøkshunden, slik at de også fikk

dekket andre behov som kunne bidra til trivsel for både seg selv og hunden. Besøkshunden ga en mulighet til tilpasning gjennom assimilering.

Slik jeg tolker funnene i masterstudien viser de at innstillingen til å trives er en aktiv prosess, slik som også Bergland fant (Bergland & Kirkevold, 2001). Trivsel oppstår når samspillet mellom den gamle og konteksten innfrir forventningene den enkelte har til omgivelsene. De som trives har justert sine mål i trå med hva de finner det mulig å oppnå. Selv om deltakerne trivdes så flere av dem muligheter for at besøkshunden kunne bli delaktig i å forandre situasjonen på sykehjemmet slik at situasjonen kunne bli enda bedre. Den av deltakerne som ikke trivdes syntes at tilbudet var bra slik det var. Funnene kan tyde på at assimilering og akkommodering foregår samtidig i forhold til besøkshunden og bidrar til å gjøre det mulig å oppjustere sine forventninger til omgivelsene. En fleksibel tilpasning til forandringer i livet blir sett på som gunstig for utvikling og trivsel (Brandstädter, 2009). På sykehjem innebærer denne tilpasningen ofte å justere målene i stedet for å forandre situasjonen som beboere på sykehjem ofte har begrenset innflytelse på (ibid). Deltakerne hadde ikke et mål om fastboende hund, men de så muligheter ved aktiviteten som kunne forbedre situasjonen. Det er rimelig å anta at de som trivdes hadde en fleksibel tilpasning allerede. Akkommodering gjorde at deltagerne justerte målet og assimilering at de holdt fast ved det nye målet (ibid). Deltagelse i tilbudet med besøkshund ga erfaring av å mestre. Mestringen kan bidra til å styrke selvbildet og gjøre det mulig å komme med forslag og gi uttrykk for ønsker man har. På denne måten mener jeg at man enkelte ganger kan forstå ønsker og behov som formidles av beboere som et uttrykk for styrket mestringsforventning og en god selvfølelse og ikke bare som misnøye.

Colombo et al. (2005) fant at en intervensjon med fastboende fugl førte til bedret selvbilde og at informantene rapporterte bedre livskvalitet etter 3 måneder. De knyttet resultatet til det å ha ansvar for fuglen. Dookie (2013) fant bedring i selvbildet hos informanter som hadde katt og knyttet det til empowerment. Informantene hadde kontroll over ressurser og kompetanse til å sørge vel for dyret. I begge studiene var informantene kognitivt klare beboere, men den dyreassisterte intervensjonen besto i fastboende dyr som hadde andre behov enn det en hund har. Jeg synes derfor det er interessant at tilbudet med besøkshund og opplevelsen av å mestre og kunne gi omsorg også ser ut til å kunne påvirke selvbilde og trivselen på lignende måte selv om hunden ikke bor sammen med den gamle. Dimensjonen med interesse fremstår som relevant i sammenhengen (Johannesen, 2008.) Interessen for hunder har gitt kunnskap om hunders behov som deltakerne bruker i forbindelse med besøkshunden. Det gjør at de ikke ser

på fastboende hund som et alternativ, men fortsatt erfarer at det å gi omsorg til besøkshunden er godt å gjøre. Interesse har betydning og variasjon i aktivitetstilbud vil være en fordel.

Funnene i masterstudien antyder at en viktig betydning besøkshunden har er erfaringen av å mestre. Beboernes mestringsforventning i forhold til besøkshunden bidrar til at de ikke bare opprettholder interessen for aktiviteten, men også enkelte ganger ser muligheter til å oppjustere sine forventninger til omgivelsene. Dette bidrar til muligheten for å få styrket selvbildet og at deltakerne erfarer besøkshunden som en meningsfull aktivitet.

6.1.4 Erindring: Meningsfull aktivitet for kognitivt velfungerende beboere.

Et av masterstudiens funn var at besøkshunden førte til erindring, minner fra livsløpet.

Jeg vil først gjøre rede for hvordan jeg bruker begrepene erindring og livsfortelling. Begrepene brukes noe forskjellig i litteraturen. Heap forstår reminisens som: «minneaktivitet, det vil si gjenkallelse og formidling av minner, av erindringer» (Heap, 1990:117). Fossland og Thorsen sier at reminisens er å erindre tidligere opplevelser og erfaringer. Reminisensen er ikke vurderende tilbakeblikk på livet. Den kan skje «i eget hode, i dialog eller gruppesamtaler» (ibid, 2010:139). Reminisens blir ofte beskrevet som en metode for å stimulere til minner og øke lysten til å kommunisere for personer med demens (Dahl, 2006; Skovdahl & Edberg, 2011). Jeg har valgt å bruke ordet erindring fordi det ikke knyttes til en form for terapi. Jeg bruker erindring både når minnene formidles med ord eller skjer i det stille. Når jeg bruker begrepet livsfortelling gjøres det når det er gjennom muntlig fortelling deltakerne formidler sin livshistorie.

Under samværet med besøkshunden delte de gamle mange minner og gjorde sammenligninger mellom sine hunder og besøkshunden. Noen få studier jeg funnet har tatt frem at det å dele minner fra egne hunder kan føre til samtaler mellom kognitivt klare beboere (Kawamura, 2009; Velde, 2005; Vrbanac, 2013). Deltakerne i masterstudien fortalte om seg selv og roller de tidligere hatt. De fikk en anledning til å vise hvem de var. At erindring kan skape kontinuitet til det levde livet og styrke identiteten er tidligere godt beskrevet (Heap, 1990; Fossland & Thorsen, 2010). Funnet av minnenes betydning i forbindelse med besøkshunder ga en større forståelse for hva det kan innebære at besøkshunder skaper minner.

Jeg vil på bakgrunn av dette nå diskutere hvordan erindring kan forstås som en meningsfull aktivitet for kognitivt velfungerende beboere.

Minnene og erindringen som vektes når besøkshunden var tilstede førte til en mulighet til å få sette ord på seg selv som omsorgsfull og ansvarsbevisst hundeeier og det ga enn en mulighet til å få formidle verdier for eksempel det å behandle hunden vel fordi den var en del av familien og avhengig av omsorgen. De gamle mintes også hvordan de fikk omsorg og kjærlighet tilbake fra sine egne hunder. Dette hadde hatt betydning for livskvaliteten deltakerne tidligere erfart. Konteksten på sykehjemmet er beskrevet som et annen hjem og en annen trivsel enn det man hadde opplevd før man flyttet til sykehjem (Bergland, 2006). Verdiene var en del av deltakernes identitet og i forbindelse med besøkshunden trakk deltakerne frem eksempler på måten de mente hunder burde bli behandlet. Verdiene fremsto som stabile. Det ble for eksempel forventet at besøkshunden skulle få vann eller få komme ut hvis det var varmt og flere av deltakerne spurte hundeførerne om de mente at hunden hadde det bra.

Deltakerne beskrev besøkshundene på en meget positiv måter. Hundeføreren har en snill og trygg hund slik at han eller hun fremstår som et godt menneske med samme verdier som en selv. Jeg mener det vil være rimelig å kunne anta at den gode kontakten mellom deltakerne og hundeførerne er avhengig av at hunden er en velfungerende hund. Hvis ikke skulle kontakten med hundeføreren rimeligvis ikke være mulig å oppnå. Hunden blir en presentasjon også av eieren som på denne måten vekker tillitt og blir enn den gamle kan identifisere seg meg og dele livsfortellinger med.

Samtaler og diskusjon om normer og verdier mellom beboere forekom da besøkshunden var tilstede. Deltakerne erindret seg eksempler på hva som blitt konsekvensen når hunder blitt dårlig behandlet. Deltakerne var opptatt av at dyr skal behandles vel og tok avstand fra dårlig eller inkompetent behandling. Lignende funn ble gjort på et amerikansk sykehjem. Beboerne der tok også opp verdier som et tema i forbindelse med besøkshundene og det fremkom at tilbudet ga en mulighet til å presentere seg som et menneske som handlet vel og med omtanke om andre. Funnene i masterstudien er sammenfallende. Savishinsky (1991) studerte livet på et amerikansk sykehjem i syv år, masterstudiens datasamling pågikk et semester. Allerede i ett møte med meg og besøkshunden tok de gamle opp verdier. Jeg mener å derfor å kunne antyde at muligheten til å få presentert seg som den person man er, med de normene og verdiene man

har, er viktig for deltakerne fordi at det gir en mulighet til å videreføre noe av seg selv in på sykehjemmet. Besøkshunden ga en den muligheten til å formidle kontinuitet til fortiden og en mulighet til å bevare identiteten.

Erindringene som kom frem når besøkshunden var i avdelingen ga de gamle en mulighet til å dele sin livsfortelling med andre. Besøkshundens nærvær i avdelingene kunne enkelte ganger bety en forskjell for hva man snakket sammen om med menneskene som var tilstede. Når tilbudet ble gitt i gruppe deltok gjerne flere beboere med innspill og refleksjoner. Deltakerne snakket om seg selv med utgangspunkt både i besøkshunden og andre hunder de hadde møtt. Man vet fra tidligere forskning at enkelte temaer slik som å snakke om seg selv er noe beboere unnviker i samtale med medbeboere (Bergland & Kirkevold, 2008). Besøkshundens nærvær ga en mulighet for beboerne til å få snakke om seg selv i samtaler med andre. Nærvær av en hund ufarliggjør ofte situasjonen (Kruger & Serpell, 2010). Empirien viser at besøkshunden gjorde at deltakerne kunne utfordre barrierer for det de vanligvis snakket om. På denne måten bidro besøkshunden til at livsfortellinger og minner kunne deles med andre på en trygg og sosialt akseptabel måte.

6.1.5 En mulighet til å sette ord på tap og sorg.

Livsfortellingen åpnet også opp for å snakke om tap og sorg. For Aksel ble møtet med besøkshunden en mulighet til å få snakke om hvordan han opplevde det å miste sin kjære hund. Besøkshunden ga en mulighet til å få sette ord også på vonde følelser og en mulighet til å bearbeide de. Haight har argumentert for at denne muligheten som livsfortelling gir kan ha positive effekter på livskvalitet og trivsel (Haight, Michel & Hendrix, 2000). For de aller fleste vil det være positivt, men det er viktig å være klar over at det også kan forholde seg annerledes. Livsfortelling kan føre til negativt utfall i de tilfeller forsvar og fortrengning er en form for mestring. Derfor er det viktig at den gamle kan få oppfølging etter å ha snakket om vanskelige ting (Fossland & Thorsen, 2010). Ingen av deltakerne mente at besøkshunden førte til dårligere trivsel selv om sorg og tap kunne være tema fordi man selv valgte hva man ønsket å snakke om. Savishinsky (1991) fant også at besøkshunden ga beboerne en indirekte måte og kunne snakke om døden på. Bergland tar frem at enkelte temaer som eksempelvis døden var tabubelagt som samtaleemne mellom beboere (Bergland & Kirkevold, 2008). Med en besøkshund tilstede utgjorde den en mulighet til å skifte samtaleemne hvis temaet ble for vanskelig, slik at situasjonen nok kunne oppleves som mindre truende. Dette minner om den

moderne starten på DAI, der en psykolog opplevde det samme i sin praksis (Kruger & Serpell, 2010).

Funnene i masterstudien kan antyde at besøkshunden gir en mulighet for å samtale om temaer som kan være vanskelige, men minner kan være negative er uten at de fortsatt har negativ effekt. Innen enkelte områder brukes terapihunder som overføringsobjekt for å kunne samtale om temaer som er vanskelige i overført betydning. Hvorvidt det ligger et behov for å samtale om døden eller sorg bak det at besøkshunden fører til samtaler derom gir ikke studien svar på. Likevel kan det være en mulighet for dette som personal og hundeførere bør ha et bevist forhold til slik at de lar de gamle få sette ord på tanker for eksempel omkring døden uten å avlede for å fokusere på positive minner.

6.1.6 Å minnes alene

Et funn i masterstudien viser at deltakerne tenker tilbake på det levde liv når en besøkshund er tilstede og deler livsfortellinger med andre. Noen av deltakerne forklarte at de satt og tenkte tilbake i det de ble litt stille og drømmende i blikket. Erindringene ble ikke nødvendigvis delt der og da.

Jeg har tidligere diskutert besøkshundens betydning for livsfortelling og identitet der livsfortellingen bidrar til en form for kontinuitet til det levde liv. Tornstam har i sin teori om gerotranscendens presentert hvordan gerotranscendens utviklingen innebærer en omdefinering av jaget og relasjonene til andre og et nytt sett å forstå de eksistensielle spørsmålene (ibid:287). Det er ifølge Tornstam en fremad rettet prosess. Gerotranscendensen kan føre til et økt behov av kontemplativ ensomhet, men det er ikke et passivt disengasjement. Stille erindring, som foregår inne i den gamle, kan ha en viktig funksjon og fylle for gamle mennesker. Gerotranscendensen kan skape gemenskap med andre mennesker, menneskeligheten og altet og betydningen av dette øker ifølge teorien med stigende alder (Tornstam, 2011). Teorien til Tornstam har fått både støtte og kritikk (Daatland & Solem, 2011). Ut i fra mitt syn kan teorien bidra til forståelse for behovet av stillhet og det å drømme seg tilbake. Jeg vil peke på noen muligheter som teorien viser til.

Besøkshunden kan føre til minner som setter i gang gerotranscendens hos den gamle. Når deltakerne tenker tilbake på sitt liv med familien, jobb og hunder kan det bidra til at de føler en gemenskap med det tidligere fellesskapet utenfor sykehjemmet og det er, etter mitt syn, en

form for meningsfull aktivitet. Denne formen for erindring kan skje i ensomhet og blir da ikke nødvendigvis delt med andre. Tornstam oppfordrer helsepersonalet til å se mulighetene med gerotranscendens. Han foreslår blant annet at personal kan oppmuntre beboere til samtaler om erindringer og å lytte til historier fra fortiden. Samtidig tar han også opp vekten av å respektere behov for ensomhet og at beboere selv får velge hvilke aktiviteter de ønsker å delta i (ibid).

6.2 Besøkshunden skaper to- og firbente relasjoner

En hensikt med masterstudien var å beskrive hvilke relasjoner tilbudet med besøkshund kan føre til. Empirien viser at deltakerne hadde hatt en tettere relasjon til sine egne hunder enn de relasjonene de fikk til besøkshundene. Relasjonen til besøkshunden erfartes som betydningsfull likevel fordi den ga et vennskap i hverdagen. Besøkshundene ga også muligheter til å kunne knytte meningsfulle relasjoner til andre mennesker.

6.2.1 Besøksvenner

Funnene viser at deltakerne hadde hatt en nær relasjon til sine egne hunder og at de hadde blitt sett på som et familiemedlem. Så mye som 85 % av mennesker som har kjæledyr mener at de er en del av familien (Welsh, 2009; Mills & Hall, 2014). Besøkshunden opplevdes i studien som en vennlig hund deltagerne hadde god kontakt med, men de gamle opplevde ikke relasjonen som like nær som båndet de hatt til egne hunder.

Det er ifølge Fine & Beck (2010) ikke konsensus rundt hva som kjennetegner et bånd mellom menneske og dyr (i dette tilfellet hund). Det er noen forhold som ofte blir nevnt. Kontakten må være kontinuerlig og frivillig. Man skal gjenkjenne hverandre og hundens trygghet og tiltro til mennesket skal øke samtidig som mennesket skal utvikle en større forståelse over tid for hundens behov. Relasjonen skal føre til at begge opplever økt velvære (Fine & Beck, 2010; Hare, 2007; Russov 2002). Besøkshundene ble gjenkjent ved navn. Lynnet erfartes som det viktigste for en god relasjon. At hunden må vekke tillit gjennom å være pålitelig og vennlig for å kunne gi en positiv opplevelse er tidligere beskrevet (Myren, et al., 2011). Funnene i masterstudien bekrefter også dette.

Ut i fra det deltakerne formidlet vil en nære relasjon i form av et bånd sannsynligvis være vanskelig å oppnå når man ikke har daglig kontakt. Besøkshunden ble erfart som et vennlig individ deltakerne traff uten at de nødvendigvis oppnådde en svært personlig relasjon, men

studien viste også forskjeller. En av deltagerne hadde en nær og personlig relasjon til besøkshunden. En annen deltaker fremholdt at en ikke altfor nær relasjon kunne være en fordel hvis besøkshunden plutselig skulle bli borte. En tredje deltager beskrev hundeføreren som en venn som hadde en hund med seg. Relasjonen mellom hundeføreren og den gamle var preget av engasjement og gjensidighet, men hunden deltok i mindre grad. Dette eksemplet viser at også hundeføreren har en viktig rolle som besøksvenn. Uansett hvilken relasjon deltagerne hadde til besøkshunden ga de gamle uttrykk for at de var tilfreds. Dette kan være et uttrykk for at de tilpasset forventningene til hva som var oppnåelig. Samtidig viste variasjonen i tetthet at deltagerne til en viss grad kunne forme relasjonen til ekvipasjen fordi hundeførerne aktivt la forholdene til rette.

Majoriteten av deltakerne ønsket hyppigere besøk av besøkshunden, men ingen av deltakerne ønsket fastboende hund av hensyn til de behov hunder har. Funnet viser at beboerne tar hundens perspektiv og viser omsorg. Forskning har også vist at hundens behov settes fremfor eierens. En studie viste at hundens mosjonsbehov gjorde at hundeeiere mosjonerte sammen med hunden på tur samtidig som hundeeiere gikk mindre enn de som ikke hadde hund i andre sammenhenger, for eksempel til butikken (Cherniack & Cherniack, 2014). Det forekommer også at mennesker takker nei til nødvendig behandling eller plass på sykehjem av hensyn til hunden (Beck-Friis, et al., 2007). Hvis et fastboende dyr skal på kunne bidra til trivsel viser empirien hvor viktig det er at dyrevelferden blir ivaretatt. Både av hensynet til dyret og til menneskene som skal leve sammen med dyret.

6.2.2 Muligheter til vennskap på sykehjem

Det kom frem i masterstudien at flere deltakere erfarte at det kunne være vanskelig å omgås med andre beboere. Deltakere ga uttrykk for at «de andre», en kalte medbeboerne «pasienter», ikke husket eller hørte tilstrekkelig for å kunne omgås og til å bli nye venner. Dette er viser også tidligere forskning (Mortensen, 2007; Bergland & Kirkevold, 2008). Deltakerne snakket mest med personalet og det var begrenset hvor ofte man opplevde at besøkshunden var tema. I en kvalitativ studie fra Canada (Dookie, 2013) ble det rapportert om relativt liten innvirkning på kommunikasjonen med helsepersonellet noe empirien i min studie også viser. Utvalget i den canadiske studien var deltakere som var delvis selvhjulpne i den forstand at de ikke mottok døgnkontinuerlige tjenester fra helsepersonell. Dette er en avgjørende forskjell i forhold til deltakerne i Norge. Likevel ser det ut til at funnene samsvarer på dette punktet.

Da besøkshunden var tilstede ga det en mulighet til å ha noe og samles rundt, snakke om der og da og enkelte ganger med personalet i etterkant. Likevel opplevde ikke deltakerne at besøkshunden ga dem nye venner blant de andre beboerne, selv om man møtte besøkshunden i en gruppe sammen med andre. Tidligere forskning har funnet at sykehjemsbeboere som oppholder seg på samme sted ikke nødvendigvis har sosial kontakt med hverandre (Haugland, 2012). Funnene tyder på at selv med en besøkshund tilstede oppstår det ikke alltid kontakt mellom beboere og det er i så fall ikke gitt at det utvikler seg til et vennskap dem imellom. Kawamura et al., (2009) så på tilbud med besøkshund i Japan og der fant man at deltakerne viste et større interesse for andre beboere som deltok i tilbudet og likte å dele opplevelser også med andre i avdelingen som ikke deltok. De prøvde også å rekruttere nye deltakere og venner. Denne studien så på åtte kvinner som hatt tilbud i to år. I Norge er gjennomsnittlig botid på sykehjem vel to år (Sørbye, Grue & Vibe, 2011). De som bor på sykehjem i Norge i dag er sårbare og har et stort hjelpebehov og botiden er kortere. Dette gjør at kontinuiteten vanskelig lar seg realisere og viser noe av utfordringene innen forskning på dyr og menneskerelasjoner blant sykehjemsbeboere og kvalitative studier generelt. Forutsetningene er til dels forskjellige, men likevel vil noen funn kunne ha en overførings verdi.

Hvis man har noen man kan snakke med i hverdagen er besøkshunden et tema som kan føre mennesker med samme interesse sammen. Utfordringen for helsepersonell er å legge til rette for at sykehjemsbeboerne kan finne hverandre. Deltakerne var spredt på forskjellige avdelinger som utgjorde et fysisk hinder for å møtes og flere trengte også hjelp til forflytning. Dette er noe flere forskere har funnet ut at har betydning for trivselen (Mortensen, 2007; Bergland, 2012). Det er også siden tidligere kjent at beboere ønsker å velge hvem de er sammen med (Hauge & Heggen, 2007). Funnene sammenfaller på dette punktet, slik at hindringer i miljøet kan motvirke muligheten til å utvikle vennskap. Man kommer ikke i kontakt med andre beboere som deler interessen for hunder og potensielt sett kunne blitt venner.

6.2.3 Meningsfulle relasjoner bidrar til trivsel i hverdagen.

Deltakerne erfarte vennskapet med besøkshunden som meningsfullt. Besøkshunden tilbød tilstedeværelse og var enn som ga mye tilbake i form av aktivt nærvær og forståelse. Den erfartes som forutsigbar i den forstand at den var nærværende tilstede for den gamle og deltagerne opplevde nærhet sammen med besøkshunden. Den var «også en jeg kan prate med» slik som Sonja sa.

Det har tidligere vært vist at beboere på sykehjem ønsker at personalet skal samtale og tilbringe mer tid sammen med dem (Bergland & Kirkevold, 2005). Beboere opplever også at sykepleiere ikke overholder avtaler og de oppfatter sykepleiere som travelt opptatte, noe som gjør at det blir for liten tid til samvær med personalet (Slettebø, 2008). Beboerne har også medfølelse for personalets travelhet (ibid). På bakgrunn av trivselsteorien er det nærliggende å trekke den slutningen at beboerne i nevnte studier nedjustert sine mål i forhold til hva som vil være mulig å oppnå av kontakt med sykepleierne. Det er også vist at ikke alle beboere ønsker eller trenger nære relasjoner til personalet for å trives (Bergland & Kirkevold, 2005). For de beboere som ønsker en mer personlig relasjon til pleiere kan tilbudet med besøkshund gi en mulighet til å etablere en slik relasjon til de i personalet som også setter pris på hunder.

Besøkshunden vil kunne bety en forskjell for beboere som i utgangspunktet er tilbakeholdne i sine initiativ til kontakt med andre mennesker. Bergland trekker frem at personalet har en viktig oppgave for å ta initiativ til samvær og at det er vanlig at beboere overlater initiativet til kontakt til personalet (Bergland & Kirkevold, 2005). Forskning har vist at mennesker som har vansker med å etablere relasjoner til mennesker ikke har de samme vanskene når det gjelder relasjoner til dyr (Zilcha-Mano et al., 2011). Det gir helsepersonell en mulighet til å delta i besøket for å bli kjent med beboere gjennom besøkshunden.

Hvis ekvipasjen går en tur i avdelingen gir det mulighet for deltakere til å selv ta å ta kontakt. Dette hadde gitt Anna en mulighet til å delta i et fellesskap og til å oppleve gleden ved kontakt med hunder igjen. Hun hadde ikke hatt hund i voksen alder på grunn av hensyn til andre i familien. Hun møtte besøkshunden regelmessig og mente at besøkshunden bidro til at hun trivdes. Introduksjon av nye aktiviteter kan føre til økt velvære gjennom å bevare selvfølelsen og gi en mulighet for vekst og selv-oppdagelse også i høy alder (Nimrod, 2011). Tilbudet ga deltakerne en mulighet til å få dele sine erfaringer med hundeføreren og eventuelt andre hvis tilbudet gis i gruppe. Når deltakerne møtte hundeførerne kom samtalene inn på stell av hunder og hvordan man selv hadde gjort det før. Dette ga en anledning til å spørre om hvordan hundeførerne stelte og trente med hundene sine og hvordan besøkshunden likte å ha det i det daglige. Det var da naturlig å fortelle om hvordan man selv hadde gjort det og utbytte erfaring. Samtlige hundeførere var skolert for oppgaven og oppmerksomme og aktivt lyttende til de gamle. Dette vil kunne være av betydning i hverdagen når det i en norsk studie er vist at halvparten av respondentene aldri ble spurt om råd eller hjelp (Sørbye et al., 2011). Relasjonen til hundeføreren kan gi de gamle en mulighet til å få gi råd og vise kunnskap i en kontekst der det ikke er vanlig at de ellers kan få gjøre dette.

6.3 Trivsel

Jeg tar nå utgangspunkt i trivselsteorien til Bergland og argumenterer for at funnene i empirien taler for at de omliggende faktorene (figur 1) virker sammen. Jeg vil også argumentere for at trivselsteorien er godt egnet for å belyse relasjoner til besøkshunder.

I trivselsteorien er meningsfull aktivitet en av de omliggende faktorene som kan bidra til trivsel (Bergland & Kirkevold, 2006). Funnene viser at samværet med besøkshunden var en meningsfull aktivitet. Besøkshunden førte til mestring og flere av deltakerne så en mulighet til å få dekket savnet av å komme seg mere utendørs gjennom turer med besøkshunden. Å komme seg ut er en annen omliggende faktor (ibid). Funnene viste også at erindring som oppsto i forbindelse med besøkshunden var en meningsfull aktivitet. En hund vekker lett minner hos alle mennesker gjennom å stimulere flere sanser, syn, lukt, hørsel og berøring. På denne måten skiller seg nok besøkshunden ut fra andre aktiviteter. Det er mulig at besøkshunden fører til mer erindring og gjør at dette funnet viser seg tydeligere enn hvis aktiviteten skulle vært en annen. Meningsfulle relasjoner til medbeboere er ytterliggere en av de omliggende faktorene (Bergland & Kirkevold, 2008). Besøkshunden ga deltakerne en mulighet til å møte andre som hadde lignende interesser. Erindringene ga også en mulighet til å få ta del av den enkeltes livsfortelling og var en mulighet til å bli kjent med andre. Potensielt sett kunne det ha ført til at de gamle fikk nye venner blant beboerne på sykehjemmet. Men studien viste også at det fysiske miljøet, som er en annen omliggende faktor, kunne hindre beboere til å finne sammen. Flere har undersøkt faktorer ved det fysiske miljøet og hvordan det kan innvirke på beboernes hverdag (Bergland, 2011; Haight et al,. 2002; Iwarsson, 2008). Arkitektoniske løsninger i avdelingen blir ofte nevnt, men også estetikk og muligheten til enerom. Empirien viste at fysisk avstand og det at deltakerne ikke visste om og hvor det fantes andre kognitivt velfungerende beboere på sykehjemmet bidro til at de ikke fikk kontakt. Bergland har tidligere funnet at kognitivt klare beboere hadde senket sin forventning til å finne andre likesinnede fordi de hadde innsett hvor få de faktisk var (Bergland & Kirkevold, 2008). Funnene tyder på at aktiv hjelp fra personalet trengs for å motvirke utfordringene i miljøet uansett hvordan sykehjemmet er utformet fordi de kognitivt velfungerende er i mindretall og ofte spredd på flere avdelinger. Besøkene ga en mulighet til å fortelle noe hyggelig til pårørende som kom på besøk. Gode relasjoner til familien var en av de omliggende faktorene. Det fremstår som rimelig å anta at det å snakke sammen om noe

hyggelig og ha muligheten til å erindre sammen med venner og familie kan bidra til et trivelig samvær med nærstående.

For de som fikk besøkshund kan det se ut som de gamle benyttet de mulighetene som fantes for å gjøre sykehjemmet til et sted å trives og bo. Bergland har vist at valget om å trives er en mer aktiv handling enn det tidligere forskning vist. Funnene i studien antyder at deltakerne aktivt tar i bruk sine ressurser for å fremme trivselen gjennom å la de omliggende faktorene samvirke når det er mulig.

I trivselsteorien viser relasjonene til personalet variasjon (Bergland & Kirkevold, 2005). Graden av tetthet var ikke avgjørende for trivselen slik at forskjellige relasjoner var forbundet med trivsel. Relasjonen til besøkshunden viste variasjoner som kunne ligne på de relasjonene beboere i trivselsteorien hadde til personalet. Deltakerne var fornøyde med relasjonene de hadde til besøkshunden og føreren. I en personlig relasjon til pleiere utvikledes en felles historie mellom beboeren og pleieren, slik som mellom besøkshunden og Harald.

I «ikke personlige relasjoner» til pleiere ble det å bli behandlet med vennlighet og å bli vist interesse av betydning, det at pleierne var imøtekommende var også viktig for at «ikke personlige» relasjoner skulle bidra til trivsel (ibid; Bergland, 2012). Dette samsvarer med hvordan de fleste av deltakerne erfarte relasjonen til besøkshunden. Besøkshunden opplevdes som en vennlig hund som deltok og var interessert i den gamle og ga respons på kommunikasjon og atferd. Likevel var relasjonen ikke personlig i den forstand at den innebar et tettere bånd slik som til hunder deltakerne hadde hatt tidligere i livet. Egne hunder hadde vært en del av deltakernes familier. Den daglige kontakten og omsorgen hadde vært mer personlig. Det hadde vært en relasjon mellom to individer som kjente hverandre og som hadde utviklet seg sammen over tid, fått hverandre «under huden» slik som Knut sa.

En tredje innstilling til pleiere var en mer distansert relasjon der fokus var på kompetent pleie og omsorg. Pleierne var mindre sentrale. For en deltaker var hundeføreren den sentrale. Hunden var mer distansert i forhold til denne deltakeren. Funnet er interessant fordi det viser at det er variasjon av relasjoner til besøkshundene blant kognitivt velfungerende sykehjemsbeboere.

Forskning innen antrozoologien har vist at relasjoner til hunder har likheter med de relasjonene mennesker har til mennesker, ofte forklares relasjonene med tilknytningsteori eller sosialstøtte teori (Fine & Beck, 2010). Disse teoriene er ikke utviklet spesielt for sykehjemsbeboere og besøkshunder. Funn viser at relasjoner til besøkshunder erfares

annerledes enn tidligere relasjoner til egne hunder, men likevel bidrar de forskjellige relasjonene til trivsel. Graden av tetthet er ikke avgjørende. Empirien viser at trivselsteorien er et egnet utgangspunkt for å kunne beskrive relasjoner til besøkshunder fordi at trivselsteorien tar frem variasjon og at flere forskjellige relasjoner er assosiert med trivsel.

6.4 Besøkshund kan belyse hva personsentrert omsorg kan være

Det kan fremstå som deltakerne er fornøyde med sine relasjoner til personalet og flere hadde pleiere som delte en hundeinteresse. Fortellinger fra det levde livet som ble delt med personalet kan ha bidratt til dette. Det kan tyde på at beboerne opplevde at personalet så deres total situasjon. Dette har av Bergland blitt fremhevet som viktig for innstillingen til å trives (Bergland, 2012). Besøkshunden kan på denne måten også belyse hva personsentrert omsorg kan være. Når man bruker begrepet personsentrert omsorg er det noe forskjellig hva som legges i det (Edberg, 2011). Uten å gå in en diskusjon om begrepet eller innehold i personsentrert omsorg vil jeg trekke frem relasjonen med pleieren og tilpassing av omsorgen som viktig. Funnene viser at deltakerne har fått et tilbud som ga mening i hverdagen og gjorde den bedre. De deltok som de individer de var og fikk brukt sine ressurser. Fokus var på personen og ikke på de lidelser de hadde i form av sykdommer og funksjonsnedsettelser. Edvardsson nevner også vekten av fleksibilitet som viktig innen personsentrert omsorg (2008). Deltakere fortalte om at personalet også selv noen ganger tok med sine hunder hvis det var beboere som satte pris på det. Jeg mener ut i fra dette at tilbud med besøkshund kan være et uttrykk for personsentrert omsorg. Under datasamlingen var det vanligere at avdelinger for personer med demens hadde besøkshund. Dette kan tyde på at man har kommet lengre med implementering av DAI enn hva som er tilfelle på somatiske avdelinger. Forskning har vist at personsentrert omsorg også bedrer trivsel for beboere og personal innen andre deler av helsevesenet enn innen demensomsorgen der det er vanligst (Ekman, Norberg & Sweberg, 2014). Når jeg besøkte avdelingene ble jeg møtt med velvillighet og entusiasme og stemningen var god. Et positivt sosialt klima eller «vårdklimat» er viktig for en personsentrert omsorg (Edvardsson, 2005; Edvardsson, 2010).

7 Konklusjon

Hensikten med denne studien var å belyse på hvilke måter kognitivt velfungerende beboere erfarer møter med besøkshunder på sykehjem. Ni informanter deltok. Studien utforsker og beskriver betydningen besøkshunden har for den enkelte og hvilke relasjoner besøkshunden skaper i hverdagen.

Berøring og kontakt var viktig for deltakerne. De gamle erfarte at det var gjensidig glede og forståelse mellom dem og besøkshundene. Det førte til at besøkshunden ble erfart som trygg og forutsigbar og det ga den en spesiell betydning. Gjennom domestiseringen har hunder og mennesker utviklet seg sammen og forskning har vist at hund og menneske gjensidig påvirker hverandre. Forutsetningene for å skape trivsel sammen med besøkshunden var gode. For noen var det lettere å trives sammen med besøkshunden enn sammen med andre mennesker. Hunden var interessert i kontakt og overså eller misforsto ikke. En deltaker erfarte at hunden gjorde det lettere å være seg selv fordi at den ikke kommenterte eller kritiserte. Besøkshunden kan bety en forskjell i hverdagen for beboere, ikke minst for de som har trukket seg tilbake fra menneskene i avdelingen. Besøkshunden kan føre til at også de får oppleve nærhet og forståelse i hverdagen.

Aktiv deltagelse var en viktig betydning besøkshunden hadde. Besøkshunden ga en mulighet til at de gamle fikk bruke sine ressurser. Kunnskaper om hunder deltakerne hadde, bidro til at de kunne vise omsorg både gjennom ord og handling. Fleksibiliteten i tilbudet gjorde deltagelsen mulig, selv om beboernes dagsform varierte. Forskning viser at det å ha et tilbud som kan tilpasses forskjellige ønsker og behov hos beboere og som gir dem mulighet til å delta aktivt, er viktig for om aktiviteter oppleves som mer enn adspredelse. Masterstudien viste det samme. Å tilby møter med besøkshund fremstår som en god måte å legge til rette for «meningsfulle hverdager på tross av sykdom og funksjonssvikt» slik som det vektlegges i Morgendagens omsorg (Meld. St. 29 (2012-13) :84).

Besøkshundene ga deltakerne erfaringer av å mestre. Mestringen motiverte de gamle til å delta samtidig som forventningene til hva de kunne gjøre sammen med hunden førte til at flere informanter kom med forslag til å få enda mer ut av møtene med besøkshundene. De ønsket å få med hunden som selskap ut på tur. Mestring har betydning for å styrke selvbildet. De som bor på sykehjem i dag har ofte komplekse helseproblemer samtidig som de er sårbare og i en situasjon som kan utfordre og true selvbildet. Besøkshundens muligheter til å kunne styrke mestring og selvbilde fremstår som en viktig betydning besøkshundene har.

Erindring i forbindelse med besøkshundene var en form for meningsfull aktivitet. Minnene ga en mulighet til livsfortelling og derigjennom en mulighet til å bli kjent med andre. Erindringen bidro også til å styrke den enkeltes identitet gjennom at besøkene ga en mulighet til å presentere normer og verdier som ble forbundet med å være en ansvarsfull hundeeier. Besøkshunden fremsto som viktig i den betydning at deltakerne kunne videreføre noe av seg selv in på sykehjemmet.

Møter med besøkshunden åpnet opp for samtaler om både gleder og sorger. Ingen mente at trivselen ble påvirket negativt selv om samtalene handlet om tap og sorg. Besøkshunden ga deltakerne en mulighet til samtaler om eksistensielle spørsmål i en trygg setting. Dette fordi deltakerne kunne samtale om hunder i overført betydning og fordi hundens tilstedeværelse ga mulighet for å bytte tema. Funnet samsvarer med det forskning som pågått i lengre tidsrom vist (Savishinsky, 1991). Det at eksistensielle spørsmål kom opp allerede i et første møte med meg kan tyde på at beboerne har et stort behov for å snakke om disse spørsmålene.

Besøkshundene skapte forskjellige relasjoner og de relasjonelle variasjonsmulighetene fremstår som en fordel ved tilbudet om besøkshund. De fleste anså besøkshunden som en venn, en vennlig hund man fikk god kontakt med, men det var variasjon i relasjonene til besøkshundene. En deltaker hadde utviklet et tettere bånd til besøkshunden som bar preg av kontinuitet. For en annen deltaker var besøkshunden en hund som var sammen med en venn som kom på besøk. Relasjonen ga mening for den enkelte beboer uavhengig av om beboeren opplevde relasjonen som et bånd, vennskap eller perifer. Relasjonene deltakerne hadde til besøkshunden viste likheter med relasjoner de gamle hadde til personalet i Berglands trivselsforskning. Forskningen på dyr- og menneske samhandling har vist likheter i menneskers relasjoner til dyr og mennesker, noe funnene i studien støtter opp under. Berglands trivselsteori viser seg således også velegnet til å forstå beboeres relasjoner til besøkshunder.

Tidligere forskning viser til konklusjoner av at besøkshunder kan skape sosialkontakt mellom beboere. Empirien viser at dette ikke nødvendigvis er tilfelle. Selv om beboerne satt sammen da besøkshunden var i avdelingen oppsto det ikke alltid samtaler og kontakt mellom beboerne. Hva man avser med sosialkontakt har en avgjørende betydning for hvilke konklusjoner som trekkes. Tilbudet med besøkshund skapte ikke nye vennskap mellom beboere. Grunnen til dette var at de kognitivt klare beboerne var få og spredd på forskjellige avdelinger, samtidig som de ofte ikke visste om hverandre. Deltakerne var tilfreds med de

relasjoner de hadde med avdelingens personale og flere hadde en personlig relasjon til enkelte pleiere som delte interessen for hunder.

Trivselsteorien til Bergland er et egnet verktøy til å beskrive og forstå hvordan det gode liv kan fremstå for sårbare gamle på sykehjem. Teorien vektlegger hva som fremmer trivsel og gir rom for individuelle variasjoner. Det å trives er et aktivt valg den gamle selv tar og trivsel kan forstås som en prosess som pågår kontinuerlig i samspill med omgivelsene (Bergland & Kirkevold, 2006). Funnene i masterstudien støtter opp omkring dette. Deltakerne tok aktivt i bruk sine ressurser for å fremme trivselen. De omliggende faktorene i trivselsteorien samvirket. Besøkshunden ble erfart som en meningsfull aktivitet og deltakerne så muligheten for å kunne komme seg ut sammen med hunden. De gamle hadde relasjoner til hundeinteresserte i personalet. Samtidig utgjorde det fysiske miljøet en begrensning, både for å komme seg ut og for å finne medbeboere man kunne få meningsfulle relasjoner med. Deltakerne erfarte at besøkshunden bidro til trivsel, men besøkshunden alene førte ikke til trivsel.

7.1 Implikasjoner for praksis

Tilrettelegging fra pleiepersonalet kan gjøre at tilbudet med besøkshund kan bidra i enda større grad til det å trives.

Studien har vist at god informasjon var viktig. Det å «ha noe å glede seg til» opplevdes som en kvalitet i seg selv. Mangelfull informasjon kunne føre til frustrasjon og at forventninger ikke ble innfridd. Dette hadde gitt en negativ erfaring for en av deltakerne.

Hvis personalet har et bevisst forhold til mulighetene en besøkshund kan gi og deltar i møter med besøkshund, gir det en mulighet til å bli kjent med beboere gjennom hunden. Dette kan benyttes for å skape kontakt også med beboere som er tilbakeholdne med å ta kontakt med andre mennesker i avdelingen.

Aktiv bruk av livshistorien formidler kontinuitet til det liv de gamle har levd. Livshistorien kan også gi verdifull informasjon om interesser, forholdet til dyr og natur og eventuelle negative hendelser tidligere som gjør at beboere ikke ønsker kontakt med hunder. Studien viste at det er også er mulighet for å videreføre en hundeinteresse inn på sykehjemmet. For en

deltaker hadde også møtene med besøkshunden ført til at vedkommende nyoppdaget en interesse fra langt tilbake.

Personalet kan benytte besøkshunden til å legge til rette for at beboere med lignende interesser og mentale evner kan komme i kontakt med hverandre. En mulighet kunne være å flytte aktiviteten, slik som foreslått av flere av deltakerne, ut av avdelingen og til en annen plass på sykehjemmet.

7.2 Videre forskning

En beboer som ikke trivdes på sykehjemmet opplevde at møtene med besøkshunden var meningsfulle i den forstand at det ga en hyggelig opplevelse der og da. Slik jeg ser det finnes det en mulighet for at en god opplevelse av samværet og av erindringer fra det levde liv kan føre til en prosess mot trivsel på sikt. Besøkshunden gir glede om enn ikke som ens egne hunder, men likevel velvære og meningsfullhet. Det ville være interessant å undersøke om regelmessig kontakt med hund, eller andre dyr, kan stimulere til akkomodativ fleksibilitet og bidra til at trivsel skapes etter noe tid.

En refleksjon jeg har gjort meg underveis er om tilstedeværelse av en besøkshund kan være et tegn på godt miljø med en personsentrert omsorg. Eller, forandret besøkshundens tilstedeværelse dagen i så stor grad at det ellers i hverdagen forhold seg annerledes? En tenkbar problemstilling kunne være: Hvordan påvirker dyr på sykehjem det sosiale klimaet i avdelingene?

Litteratur

Alvsvåg, H. (2008). Å føle seg hjemme- i egen bolig og på sykehjem? I S. Hauge & F. F. Jacobsen (Red.). *Hjem eldre og hjemlighet*. (s. 100-117). Oslo: Cappelen Damm

Andvig, E. (2010). Å forske på eller sammen med mennesker som hører til "sårbare grupper" – gjør det en moralsk forskjell? I JK. Hummelvoll, E. Andvig & A. Lyberg (Red.). *Etiske utfordringer i praksisnær forskning*. (s. 49-62). Oslo: Gyldendal akademisk

Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium.* Stockholm: Natur och kultur

AntrozoologiSenteret. (2011). *Tiltak med hund på institusjon, anbefalinger om bruk av hund og dyreassisterte intervensjoner på institusjon.* Ås: AntrozoologiSenteret

Bandura, A. (1994). Self-Efficacy. I V.S. Ramachaudran (Red.). *Encyclopedia of human behavior vol. 4.* (s. 71-81). New York: Academic Press

Bandura, A. (2002). Social Foundations of Thought and Action. I D.F. Marks (Red.). *The Health Psychology Reader.* (s. 90–106). London: SAGE Publications

Barba, B. E., Tesh, A. S. & Courts, N. F. (2002). Promoting Thriving in Nursing Homes: the Eden Alternative. *Journal of Gerontological Nursing*. 28(3), 7-13

Baun, M. & Johnson, R. (2010). Human/animal interaction and successful aging. I A.H. Fine (Red.). Handbook *on Animal-Assisted Therapy, Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*. (3. utg.). (s. 283 – 299). San Diego: Academic Press

Beck-Friis, B., Strang, P. & Beck-Friis, A. (2007). *Hundens betydelse i vården.* Stockholm: Gothia Forlag

Berget, B., Ekeberg, Ø., Pedersen, I. & Braastad, B. O. (2011). Animal-Assisted Therapy with Farm Animals for Persons with Psychiatric Disorders: Effects on Anxiety and depression, a Randomized Controlled Trial. *Occupational Therapy in Mental Health.* 27:50-64

Bergland, Å. (2012). Hvilke faktorer kan bidra til trivsel i sykehjem? -presentasjon av en trivselsteori med utgangspunkt i to forskningsprosjekter. *Geriatrisk sykepleie.* 1:22-28

Bergland, Å. & Kirkevold, M. (2001). Thriving – a useful theoretical perspective to capture the experience of well-being among frail elderly in nursing homes? *Journal of Advanced Nursing*. 36(3), 426-432

Bergland, Å. & Kirkevold, M. (2005). Resident-caregiver relationships and thriving among nursing home residents. *Research in Nursing & healt.* 28(5), 365-75

Bergland, Å. & Kirkevold, M. (2006). Thriving in nursing homes in Norway: Contributing aspects described by reidents. *International Journal of Nursing Studies.* 43:681-691

Bergland, Å. & Kirkevold, M. (2008). The significance of peer relationships to thriving in nursing homes. *Journal of Clinical Nursing.* 17(10), 1295-1302

Bergland, Å. & Kirkevold, M. (2011). Hvilke faktorer i de fysiske omgivelsene hemmer og fremmer funksjon, trivsel og velvære hos personer med demnes?. *Sykepleien Forsking.* 1(6), 14-25

Bergland, Å., Kirkevold, M., Sandman, D., Hofoss, D., Vassbø, T. & Edvardsson, D. (2013). Thriving in long-term care facilities: instrument development, correspondence between proxy and residents`self-rating and internal consistency in Norwegian version. *Journal of Advanced Nursing* 1-9 doi: 10.1111/jan.12332

Brandtsädter, J. (2009). Goal pursuit and goal adjustment: Self-regulation and intentional selv-development in changing developmental contexts. *Advances in Life Course Research.* 14:52-62 doi: 10.1016/j.alcr.2009.03.002

Cherniack, E. P. & Cherniack, A. R. (2014). The Benefits of Pets and Animal-Assisted Therapy to the Health of Older individuals. *Current Gerontology and Geriatrics research vol. 2014* doi: 10.1155/2014/623203

Christian, H. E., Westgarth, C., Bauman, A., Richards, E. A., Rhodes, R. E., Evenson, K. R., Mayer, J. A. & Thorpe Jr, R. J. (2013). Dog Ownwership and Physical Activity: A Review of the Evidence. *Journal of Physical Activity and Health.* 10:750 -759

Colombo,G., Buono, M. D., Smania, K., Raviola, R. & De Leo, D. (2006). Pet therapy and institutionalized eldrly: A study on 144 cognitivelyl unimpaired subjects. *Archives of Gerontology and Geriatrics.* 42:207-216

Daatland, S. O. & Solem, P. E. (2011). *Aldring og samfunn, (2.utg.).* Bergen: Fagbokforlaget

Dahl, O. (2006). Reminiscens i ældreomsorgen. I J. Havelund & A. Møller Jensen (Red.). *Reminiscens og livshistorie –Lad livets fortællinger blomstre.* (s. 9-24). København: Munksgaard

Dolonen, K. A. (2009). Sykehjem med dyrestell. *Sykepleien*. Hentet 12. April 2015 fra: http://sykepleien.no/2009/02/sykehjem-med-dyrestell

Dookie, A. L. (2013). Perspectives of Animal Assisted Activities on Empowerment, Self-Esteem and Communication With Caregivers on Elders in Retirement Homes. *Activities, Adaption & Aging.* 37(3), 189-212 doi: 10.1080/01924788.2013.816831

Edberg, A.-K. (2011). Personcentrerad omvårdnad I A. -K. Edberg (Red.). *Att møta personer med demens.* (s. 151-167). Lund: Studentlitteratur

Edvardsson, D. (2010). Personcentrerad omvårdnad – definition, mätskalor och hälsoeffekter. I D. Edvardsson (Red.). *Personcentrerad omvårdnad i teori och praktik.* (s. 29-37). Lund: Studentlitteratur

Edvardsson, D., Sandman, P.-O. & Rasmussen, B. H. (2005). Sensing an atmosphere of ease: a tentative theory of supportive care settings. *Scandinavian Journal of Caring Science*. 19:344-353

Edvardsson, D., Winblad , B. & Sandman, P.-O. (2008). Person-centered care of people with severe Alzheimer`s disease: current staus and ways forward. *Lancet neurology Vol 7* april: 362-367

Ekman, I., Norberg, A. & Swedberg, K. (2014). Tillämpning av personcentrering inom hälso- och sjuvård I Ekman (Red.). *Personcentrering inom hälso- och sjukvård, Från filosofi till praktik.* (s. 69-93). Stockholm: Liber

Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon* (2.utg.). Bergen: Fagbokforlaget

Fine, A. & Beck, A. (2010). Understanding our kindship with animals: input for health care professionals interested in the human /animal bond. I A. H. Fine (Red.). *Handbook on Animal-Assisted Therapy, Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*. (3. utg.). (s. 3 -15). San Diego: Academic Press

Fossland, T. & Thorsen, K. (2010). *Livshistorier i teori og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget

Friedmann, E., Son, H. & Tsai, C. C. (2010). The animal/human bond: health and wellness. I A.H. Fine (Red.). *Handbook on Animal-Assisted Therapy, Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*. (3. utg.). (s. 85 – 107). San Diego: Academic Press

Graneheim, U. H. & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achive trustworthiness. *Nurse Education Today.* 24:105 -112

Granskär, M. & Höglund-Nielsen, B. (2012). *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård* (Red). Lund: Studentlitteratur

Haight, B. K., Barba, B. E., Tesh, A. S. & Courts, N. (2002). Thriving: a life span theory. *Journal Of Gerontological Nursing*. 28(3), 14-22.

Haight. B, K., Michel, Y. & Hendrix, S. (2000). The Extended Effects of the Life Review in Nursing Home Residents. *International Journal ofAging and Human Development.* 50(2), 151-168.

Haraway, D. J. (2008). *When spiecies meet.* Minneapolis: University of Minnesota Press

Hare, B. (2007). From Nonhuman to Human Mind. What Changed and Why? *Current Directions in Psychological Science Vol 16.* 60- 64 doi: 10.1111/j.1476-8721.2007.00476.x

Hare, B. & Tomasello, M. (2005). Human-like social skills in dogs?. *Trends in Cognitive Sciences. Vol. 9* (9), 439-444

Hauge, S. & Heggen, K. (2007). The nursing home as a home: a field study of residents` daily life in the common living rooms. *Journal of Clinical Nursing.* 460-467 doi: 10.1111/j1365-2702.2007.02031.x

Haugland, B. Ø. (2012). Meningsfulle aktiviteter på sykehjem. *Sykepleien Forskning*. 7:42 - 49 doi: 10.4220/sykepleienf.2012.0030

Heap, K. (1990). *Samtalen i eldreomsorgen, Kommunikasjon-minner-kriser-sorg.* Oslo: Kommuneforlager

Helse- og omsorgstjenesteloven. Lov av 24.juni 2011 nr. 30 om kommunale helse- og omsorgstjenester mm. www.lovdata.no

HOD, Helse- og omsorgsdepartementet. (2011). *Forskrift om en verdig eldreomsorg, verdighetsgarantien.* Hentet frå: http://www.lovdata.no/ltavd1/filer/sf-20101112-1426.html

Höök, I. (2010). *Hund på recept. Den professionella vårdhunden.* Stockholm: Gothia Förlag

Iwarsson, S. (2008). Trivsel och tillgänglighet i äldres boende. I K. Møller & M-A. Knudstrup (Red.). *Trivsel i pleieboligen, En antologi om trivselsfaktorer i pleieboliger.* (s. 131-144). Odensee: Syddansk Universitetsforlag

Johannesen, A. (2008). Aktivitet og deltagelse. I K. Møller & M-A. Knudstrup (Red.). *Trivsel i pleieboligen. En antologi om trivselsfaktorer i pleieboligen.* (s. 61-73). Odense: Syddansk Universitetsforlag

Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode (*4. utg.). Oslo: Abstrakt forlag

Kawamura, N., Niiyama, M. & Niiyama, H. (2009). Animal-Assisted Activity. Experiences of Institionlized Japanese older Adults. *Journal of Psychosocial Nursing.* 47(1), 41-47

Kirkevold, M. & Bergland, Å. (2007). The quality of qualitative data: Issuesto consider when interviewing participants who have difficulties providing detailed accounts of their experiences. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being.* 2:68-75

Kruger, A. K. & Serpell, J. A. (2010). Animal-assisted interventions in mental health: definitions and theoretical foundations. I A. H. Fine (Red.). *Handbook on Animal*

Assisted Therapy, Theoretical Foundations and Guidelines for Practice (3. utg.). (s. 33 – 48). San Diego: Academic Press

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk

Landbruks- og matdepartementet. (2015). Skjerven gård i Oslo, Dagsenter for personer med demens. Henter 11. April 2015 fra: https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/inn-pa-tunet-pa-bbc-/id748030/

Livsglede for eldre. (2013). *Livsgledesykehjem.* Hentet 20. Oktober 2013 fra*:* http://www.livsgledeforeldre.no/sykehjem.html

Malterud, K. (2001). Qualitative research: standards, chanllenges, and guidelines. *The Lancet. Vol 358.* 11:483-488

Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning, en innføring* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget

Malterud, K. (2012). Systematic text condensation: A strategy for qualitative analysis. *Scandinavian Journal of Public Health.* 40:795-805 doi: 10.1177/1403494812465030

Meld. St.29 (2012-2013) *Morgendagens omsorg,* Oslo: Sosial- og helsedepartementet.

Mills, D. & Hall, S. (2014). Animal-assisted interventions: making better use of the human-animal bond. *Veterinary Record.* 174:269-273 doi: 10.1136/vr.g1929

Mortensen, G. L. (2008). Sociale relasjoner mellem beborer. I K. Møller & M-A. Knudstrup (Red.). *Trivsel i pleieboligen, En antologi om trivselsfaktorer i pleieboliger.* (s. 35-49). Odensee: Syddansk Universitetsforlag

Mortensen, G. L., Vedstesen, A. M., Møller, K., & Knudstrup, M-A. (2007). Trivsel og Boligform. Afdækning af boligmæssige trivselsfaktorer hos ældre i plejeboliger (1. utg.). Odense: Servicestyrelsen

Myren, I. K. (2010). *Terapi – og selskapsdyr i Norske sykehjem, en kartleggingsstudie.* Masteroppgave ved Universitetet for miljø- og biovitenskap, Ås

Myren, I. K, Kvaal, K., & Braastad, B. O. (2011). Hund og katt i sykehjem – et bidrag i miljøbehandling. *Demens & Alderspsykiatri.* 15(2), 24-6

Mæland, J. G. (2012). *Forebyggende helsearbeid: Folkehelsearbeid i teori og praksis* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget

Møller, K., & Knudstrup, M.-A. (2008). Indledning: Trivsel i pleieboligen. I K. Møller & M.-A. Knudstrup (Red.). *Trivsel i pleieboligen, En antologi om trivselsfaktorer i pleieboliger.* (s. 9-16) Odensee: Syddansk Universitetsforlag

Nightingale, F. (1859/2013). *Notes on Nursing*. Seattle: CreateSpace

Nimrod, G. (2011). The Impact of Leisure Activity and Innovation on the Well-Being of the Very Old. I L.W. Poon & J. Cohen-Mansfied (Red.). *Understanding Well-Being in the Oldest Old.* (s. 240 – 257). New York: Cambridge University Press

Nord, C. (2010). Med Joker i leken. Om samspelet mellan människa med demens och vårdhund. *Socialmedisinsk tidskrift.* 4:260-263

Nordgren, L. & Engström, G. (2014). Effects of dog-assisted intervention on behavioural and psychological symptoms of dementia. *Nursing Older People. Vol. 26* (3), 31-38

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). (2012). Hentet fra: http://www.nsd.uib.no/nsd/omnsd.html

NRK Østfold, Høner med sommerjobb på sykehjem. Hentet 13. April 2015 fra: http://www.nrk.no/ostfold/honer-med-sommerjobb-pa-sykehjem-1.11819406

Odendaal, S. J. & Meintjes, R. (2003). Neurophysiological Correlates of Affiliative Behaviour between Humans and Dogs. *Veterinary Journal.* 165:296-301 doi: 10.1016/S1090-0233(02)00237-X

Ormerod, E. (2005). Animal companions: planning and implementing å programme. *Working with Older People. Vol.9* (4), 27-30

Petersen, E. (1995). Trivselsmodellen I E. Petersen. *Trivsel og livskvalitet, krise og samfundsudvikling – en antologi.* (s. 19-24). Aarhus: Psykologisk Institut

Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK). (2013). Eksempler på virksomhet som skal søke REK. Hentet 14. april 2013 fra: https://helseforskning.etikkom.no/ikbViewer/page/reglerogrutiner/soknadsplikt/sokerek?p_dim=34998&_ikbLanguageCode=n

Reinecker, L., & Jørgensen, P. S. (2013). *Den gode oppgaven håndbok i oppgaveskriving på universitet og høgskole (*2. utg. med bidrag fra S. Skov.). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke

Russov, L. M. (2002). Ethical Implications of the Human-Animal Bond in the Laboratory. *ILAR Journal.* 43(1), 33-37

Savishinsky, J. S. (1991). *The Ends of Time. Life and Work in a Nursing Home.* New York: Bergin & Garvey

Skovdahl, K. & Edberg, A.-K., Stöd för relationen – metoder för kommunikation och sinnesstimulering. I A.-K. Edberg (Red.). *Att möta personer med demens.* (s. 323 – 344). Lund: Studentlitteratur

Slettebø, Å. (2008). Safe but lonely: Living in a nursing home. *Vård I Norden.* 28(1), 22-25

Statistisk sentralbyrå (SSB), Pleie- og omsorg, nøkkeltal. Hentet 15. August 2015 fra: *http://ssb.no/helse/statistikker/pleie/aar-forelopige/2015-06-24*

Stern, C. & Chur-Hansen, A. (2013). Methodological Considerations in Designing and Evaluating Animal-Assisted Interventions. *Animals* 3(1), 127-141 doi: 10.3390/ani3010127

Suhonen, R., Stolt, M. & Leino-Kilpi, H. (2013). Older people in long-term care settings as research informants: Ethical challenges. *Nursing Ethics* 20(5) 551-567 doi: 10.1177/0969733012463722

Sørbye, L. W., Grue, E. V. & Vibe, O. (2011). Trives på sykehjem, Beboere på sykehjem rapporterte om god pleie og omsorg. *Sykepleien.* 8:68-71

Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (3. utg.). Bergen: Fagbokforlaget

Thorpe, R. J., Simonsick, E.M., Brach, J. S., Ayonayon, H., Satterfield, S., Harris, T. M., Garcia, M. & Kritchevsky, S. B. (2006). Dog Ovnership, Walking Behavior, and Maintained Mobility in Late Life. *Journal of the American Geriatrics Society.* 54:1424 - 1424

Tornstam, L. (2011). *Åldrandets socialpsykologi* (8. utg.). Stockholm: Norstedts

Travers, C., Perkins, J., Rand, J., Bartlett, H & Morton, J. (2013). An Evaluation of Dog-Assisted Therapy for Residents of Aged care Facilities with Dementia. *Anthrozoos vol. 26.* (2), 213-225

Velde, B. P, Cipriani, J. & Fisher, G. (2005). Resident and therapist views of animal-assisted therapy: Implications for occupational therapy practice. *Australian Occupational Therapy Journal.* 52:43-50

Vrbanac, Z., Zečevic, I., Ljubic, M., Belic, M., Stanin, D., Bottegaro, N. B. … Žubčic, D. (2013). Animal Assisted Therapy and Perseption of Loneliness in Geriatric Nursing Home Residents, *Collegium Antropologicum.* 37(3), 973-976

Walsh, F. (2009). Human-animal Bonds I The Relational Significance of Companion Animals. *Family Process.* 48(4), 462-80

Wells, D. L. (2009). The Effects of Animal son Human Health and Well-Being. *Journal of Social Issues.* 65(3), 523-543

Westlund, P. & Sjöberg, A. (2005). *Antonovsky inte Maslow –för en salutogen omsorg och vård.* Solna: Fortbildning

Wilson, E. O. (1984). *Biophilia The human bond with other species.* USA: Harvard University Press

Wyller, T. B. (2011). *Geriatri -En medisinsk lærebok.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Ytrehus, S. (2013). Kvalitet i eldreomsorgen. I Å. Bergland & I. Moser (Red.). *Kvalitetsarbeid i helsetjenester til eldre.* (s. 27–69) Oslo: Cappelen Damm

Zilcha-Mano, S., Mikulincer, M & Shaver, P. R. (2011). Pet in the therapy room: An attachment perspective on Animal Assisted Therapy. *Attachment & Human Development.* 13 (6), 541-561.

Vedlegg

Vedlegg 1 Litteratursøk

I tabellen ses en oversikt over hvilke søkeord og avgrensninger som er blitt brukt.

Database **Oktober 2013**	søkeord	avgrensning	treff	valgt
Pubmed	visiting dogs	65+, related citations	100 artikler*	oversikt; 9 artikler
Embase	animal, dog, pet, nursing homes	fra 2003	100 artikler	2
CINAHL	animal-assisted activities /animal-assisted therapy	fra 2005, 65+ og 80 and older;	12+20 artikler	3
Medline	nursing homes, dogs, pet		30 artikler	4
SveMed+	besökshundar, gamla		6 artikler	3
PsycINFO	animal-assisted therapy, animal assisted-activities	65 years and older, siste 5 år	22 artikler	4
Ovid Nursing	pet therapy	65+, aged siste 5 år	11 artikler	3
November 2014	Gjentatt søk år 2013-2014			3 nye
April 2015	Gjentatt søk år 2014-2015			2 nye
Oktober 2015	Gjentatt søk frem til okt.			3 nye

*søkt alle språk og år for å få en oversikt.

Kombinasjonen animal-assisted therapy og thrive ga ingen treff. De mest relevante søke-ordene i databasene har vært animal-assisted therapy/activities.

Det er blitt søkt fortløpende etter relevant litteratur, slik som vist fra søk gjort høsten 2013.

Vedlegg 2 NMBU

Bevitnelse

Videreutdanning

Monica Birgitta Lindblom Ramsøy

251065 28856

Kurs	Introduksjonskurs i dyreassisterte intervensjoner
Studiepoeng	5 studiepoeng
Kursansvarlig	Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, NMBU
Eksamen	**Bestått**

Ås, 07.02.2014

Studiedirektør

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet

Vedlegg 3 Momenter å se etter under besøket med hund & fører

Besøket & omgivelsene

Visste man at besøkshunden kom?
-beboeren
-personalet i avdelingene

Hvem deltar?
Hvor foregår besøket?
Gruppe eller individuelt?
Kommer deltakere til?
Hvem tar initiativ til kontakt?
Deltar personalet?
-planlagt
-spontant

Kommunikasjon & samhandling

Syn og hørsel hos beboeren
Individuell tilpasning
Gjenkjenner deltakerne hverandre?
Har relasjonen vart over tid?
Nonverbalt

Stemning; humør
-starten
-under besøket
-slutten

Vedlegg 4 Intervjuguide

Innledning på samtalen

Kort presentasjon:

Helsepersonell har en viktig oppgave i å legge til rette for et godt liv på sykehjem. Forskning viser lovende resultater ved bruk av dyreassisterte aktiviteter med hunder.
Jeg ønsker i masteroppgaven å finne ut av på hvilken måte besøkshunder kan bidra til trivsel og livskvalitet på sykehjem. Hva er beboernes opplevelse og erfaringer?

Bakgrunnsopplysninger

Kvinne ☐ Mann ☐ Tidligere kontakt med hunder ☐ Andre dyr ……..…….
Hvordan fikk du tilbud om besøkshund? Eget ønske, pårørende, personal, andre……...
Hvor lenge har du hatt besøkshund/besøkshunder?

Dette besøket

Hvordan opplevde du dette besøket?

Hva gjør dere under hundebesøkene?

Hva er det som er bra med besøkshund?
Hva betyr besøkshunden for deg?

Hva gjør du sammen med besøkshunden som gir deg trivsel?

Kan du beskrive noe besøkshunden gir deg som ikke et menneske kan gi?
Når betyr besøkshunden og føreren ekstra mye?

Nye besøk

Hva kan gjøre at du ser frem til neste besøk av besøkshunden?

Hva skulle du ville gjøre sammen med besøkshunden?
Hvem snakker du med om besøkshunden?
Hvordan får du vite når de kommer?
Når passer det bra med besøk av ekvipasjen?
Når oppleves det ikke bra å få besøk av besøkshunden?

Avslutning

Hvordan var dette besøket i forhold til andre besøk?

For hvem vil du anbefale besøkshund?
Er det avslutningsvis noe du ønsker å fortelle meg eller spørre meg om?

Vedlegg 5 Godkjenning fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Adelheid Hummelvoll Hillestad
Lovisenberg diakonale høgskole
Lovisenberggaten 15 B
0456 OSLO

Vår dato: 14.02.2014 Vår ref: 37514 / 3 / MB Deres dato: Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 06.02.2014. Meldingen gjelder prosjektet:

37514	*Besøkshund på sykehjem - et bidrag til trivsel i hverdagen*
Behandlingsansvarlig	*Lovisenberg diakonale høgskole, ved institusjonens øverste leder*
Daglig ansvarlig	*Adelheid Hummelvoll Hillestad*
Student	*Monica Lindblom Ramsøy*

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, http://pvo.nsd.no/prosjekt.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.06.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Marianne Bøe

Kontaktperson: Marianne Bøe tlf: 55 58 25 83
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Monica Lindblom Ramsøy monica.lin@live.no

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / *District Offices:*

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 37514

Personvernombudet legger til grunn at prosjektet klareres med ledelsen ved de aktuelle sykehjemmene.

Ifølge prosjektmeldingen skal det innhentes muntlig og skriftlig samtykke basert på muntlig og skriftlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Informasjonsskrivet er tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår.

Innsamlede opplysninger registreres på privat pc. Personvernombudet legger til grunn at student setter seg inn i og etterfølger Lovisenberg diakonale høgskole sine interne rutiner for datasikkerhet, spesielt med tanke på bruk av privat pc til oppbevaring av personidentifiserende data.

Forventet prosjektslutt er 15.06.2015. Datamaterialet anonymiseres ved at verken direkte eller indirekte personidentifiserende opplysninger fremgår. Lydopptak og samtykkeerklæringer slettes, og indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

Prosjektnr: 37514 Besøkshund på sykehjem - et bidrag til trivsel i hverdagen

audun.lovlie@nsd.uib.no

on 08.07.2015 09:11

Til:monica.lin@live.no <monica.lin@live.no>;

Kopi:adelheid.h.hillestad@ldh.no <adelheid.h.hillestad@ldh.no>;

Viktighet: Høy

BEKREFTELSE PÅ ENDRING

Vi viser til statusmelding mottatt 06.07.2015.

Personvernombudet har nå registrert ny dato for prosjektslutt 01.12.2015.

Det legges til grunn at prosjektopplegget for øvrig er uendret.

Ved ny prosjektslutt vil vi rette en ny statushenvendelse.

Hvis det blir aktuelt med ytterligere forlengelse, gjør vi oppmerksom på at utvalget vanligvis må informeres ved forlengelse på mer enn ett år utover det de tidligere har blitt informert om.

Ta gjerne kontakt dersom du har spørsmål.

Vennlig hilsen,
Audun Løvlie - Tlf: 55 58 23 07
Epost: audun.lovlie@nsd.uib.no

Personvernombudet for forskning,
Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
Tlf. direkte: (+47) 55 58 81 80

Vedlegg 6 Forespørsel om å rekruttere informanter

Diakonhjemmet Høgskole

LOVISENBERG DIAKONALE HØGSKOLE

Til: xxxxxxx sykehjem

Forespørsel om å rekruttere informanter til mastergradsprosjektet:

" Besøkshund på sykehjem:
-et bidrag til trivsel og livskvalitet."

Mitt navn er Monica L. Ramsøy og jeg er student i masterstudiet: Helsetjenester til eldre ved Diakonhjemmet Høgskole og Lovisenberg diakonale høgskole. Dette er en forespørsel om å få rekruttere informanter til mitt mastergradsprosjekt ved deres sykehjem.

En viktig oppgave på sykehjem er å legge til rette for trivsel og livskvalitet. Formålet med mastergradsprosjektet er å belyse hvordan beboere opplever tilbud med besøkshund.

Er det mulighet for at dere kan være behjelpelige med å spørre beboere som har besøkshund om de vil være villige til å delta i dette prosjektet? Deltagerne må være kognitivt velfungerende og samtykke kompetente. Jeg vil deretter ta personlig kontakt med den enkelte beboer, som samtykker til deltagelse i prosjektet, for å avtale et besøk og samtale.

Mastergradsprosjektet er meldt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD) og min veileder er førstelektor og PhD student Adelheid H. Hillestad ved Lovisenberg diakonale høgskole.

Ta gjerne kontakt med meg på telefon 928 90 239 eller e-post: monica.lin@live.no hvis dere ønsker mer informasjon eller har spørsmål. Jeg kommer også gjerne på besøk for å fortelle mer om prosjektet om det skulle være ønskelig.

Vedlagt følger informasjonsskriv til beboere og samtykke erklæring.

Vennlig hilsen
Monica L Ramsøy

Samtykke til rekruttering av deltakere

…… ……
(Signert av virksomhetsleder, dato) (Signert av avdelingsleder, dato)

Vedlegg 7 Forespørsel om deltagelse og samtykke

Forespørsel om deltakelse i mastergradsprosjektet

” Besøkshund på sykehjem:
-et bidrag til trivsel og livskvalitet.”

Bakgrunn og formål
Mitt navn er Monica L. Ramsøy, jeg er student på Diakonhjemmet høgskole og Lovisenberg diakonale høgskole.

En viktig oppgave på sykehjem er å legge til rette for trivsel og livskvalitet. Formålet med mastergradsprosjektet er å belyse hvordan beboere opplever tilbud med besøkshund.

Du har erfaring med besøkshund på sykehjemmet der du bor og derfor spør jeg deg om du vil delta. Min forespørsel formidles etter godkjenning fra sykehjemmets ledelse.

Hvis du er villig til å delta vil jeg i løpet av kort tid ta kontakt med deg slik at vi kan avtale tid for et besøk og samtale. Jeg ønsker å være tilstede en gang under et besøk du har med besøkshunden og føreren. Etterpå, eller eventuelt en annen gang hvis du ønsker det, samtaler du og jeg om din opplevelse med besøkshunden.

Spørsmålene vil omhandle hvordan du opplever tilbudet med besøkshund. Samtalen vil ta cirka 30 - 60 minutter.

Samtalen vil bli tatt opp med digital lydopptaker og jeg vil gjøre noen notater underveis i besøket.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Navn og bosted vil bli anonymisert. Lydopptak og notater blir oppbevart innelåst i en safe. Det vil bare være jeg og min veileder som har tilgang til den informasjonen du gir.

Prosjektet skal etter planen avsluttes i juni 2015 og alle data vil da bli slettet.

Frivillig deltakelse
Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet. Hvis du trekker deg vil det selvfølgelig ikke få noen konsekvenser for deg og det tilbudet du mottar på sykehjemmet. Jeg kjenner ikke din identitet før du eventuelt har gitt ditt samtykke til deltagelse.

Veileder under mastergradsprosjektet er førstelektor og PhD student Adelheid H. Hillestad ved Lovisenberg diakonale høgskole telefon 22 35 82 00.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD).

Dersom du har spørsmål kan du gjerne kontakte meg på telefon 928 90 239 eller e-post monica.lin@live.no

Med vennlig hilsen
Monica L Ramsøy

Samtykke til deltakelse i studien:

Besøkshund på sykehjem:
-et bidrag til trivsel og livskvalitet

Jeg har mottatt informasjon om studien og er villig til å delta.

…….
(Signert av prosjektdeltaker, dato)